

EKONOMIHÖGSKOLAN
Lunds universitet

Företagsekonomiska institutionen

Kandidatuppsats
FEK582, 10p
Juni 2005

Förmånsbestämda ITP-planer i Alecta
– Konsekvenserna i företagens årsredovisning efter
Akutgruppens uttalande, URA42.

Handledare:

Ek. Dr. Gunnar Wahlström

Författare:

Stefan Andersson
Birgitta Frick
Johanna Klasson

Sammanfattning

- Uppsatsens titel:** Förmånsbestämda ITP-planer i Alecta
- Konsekvenserna i företagets årsredovisning efter Akutgruppens uttalande, URA42.
- Seminariedatum:** 2005-05-31
- Kurs:** FEK 582, Kandidatuppsats i redovisning, 10 poäng
- Författare:** Stefan Andersson, Birgitta Frick och Johanna Klasson
- Handledare:** Ek. Dr. Gunnar Wahlström
- Nyckelord:** Förmånsbestämda pensionsplaner, RR29/IAS 19, URA 42, URA 45, Alecta
- Syfte:** Syftet med uppsatsen är att studera konsekvenserna i företagets årsredovisningar vid redovisning av förmånsbestämda pensionsåtaganden i Alecta efter införandet av akutgruppens uttalanden URA42 och URA45, och även undersöka om företagen väljer andra pensionslösningar än förmånsbestämda.
- Metod:** Uppsatsen går från empiri till teori. Studien bedrivs med en induktiv ansats och ett deskriptivt angreppssätt, då syftet är att undersöka och beskriva faktiska handlingar och händelser. Insamlingen av empiri har gjorts med hjälp av dokumentundersökningar och intervjuer, för att täcka av fenomenet.
- Teoretiska perspektiv:** Traditionell redovisningsteori har använts för att beskriva rådande regelverk och förändringar av dessa. Utöver detta används pensionsteorin för att ge en förståelse för hur tjänstepensionerna är uppbyggda.
- Empiri:** En innehållsanalys av nio årsredovisningar har gjorts. Den andra empiriska undersökningen består av intervjuer med pensionsexperter samt med redovisningsansvariga på börsnoterade företag i Sverige. En intervju har även gjorts med en ansvarig för Alectas tidigare IAS-grupp.
- Slutsatser:** Redovisningen påverkas inte av URA42, då de flesta företagen redan tidigare redovisat pensionerna som avgiftsbestämda. Om företagen väljer andra pensionsalternativ får framtiden utvisa.

Summary

Title: Defined benefit plans (ITP) in Alecta – Consequences in companies' annual reports after Akutgruppens statement, URA 42.

Seminar date: 2005-05-31

Course: FEK 582, Bachelor thesis in Business administration, 10 Swedish credits (15 ECTS)

Authors: Stefan Andersson, Birgitta Frick and Johanna Klasson

Advisor: Ek. Dr. Gunnar Wahlström

Key words: Defined benefit plan, RR29/IAS 19, URA 42, URA 45, Alecta

Purpose: The purpose of this paper is to study the effects in companies annual reports in accounting of defined benefit plans in Alecta after the introduction of Akutgruppens statements URA 42 and URA 45 and to study if the companies chooses other solutions than defined benefit plans.

Methodology: The paper goes from an empirical foundation to a theoretical foundation, with an inductive approach. The purpose has been to use a descriptive method to study and describe actual actions and events. The empirical collection has been done with a survey of documents and interviews, to cover the phenomenon.

Theoretical perspective: Mainly traditional accounting theory, to describe the existing rules and the changes in those. Apart from this will the theory of pensions be used to explain the design of pension system.

Empirical foundation: Analysis of the content of nine annual reports has been done. The second empirical study consists of interviews with experts in the pensions area and with chief accountants on companies, listed on the stock market in Sweden. One interview has also been done with a person responsible for the Alecta IAS-group.

Conclusions: There haven't been any effects in companies annual reports in accounting of defined benefit plans in Alecta after the introduction of Akutgruppens statements URA 42. The future will show if the companies chooses other solutions than defined benefit plans.

Innehållsförteckning

FÖRKORTNINGAR	5
1. INLEDNING	6
1.1 PROBLEMFÖRMULERING	6
1.2 FORSKNINGSFRÅGA	8
1.3 SYFTE	8
1.4 AVGRÄNSNINGAR	9
1.5 DEFINITIONER	9
1.6 DISPOSITION	9
2. LITTERATURGENOMGÅNG.....	10
2.1 TEORETISK UTGÅNGSPUNKT	11
2.2 REDOVISNINGENS UTVECKLING	11
2.3 NORMBILDARE INOM REDOVISNING	13
2.3.1 Redovisningsrådet.....	13
2.3.2 IASB	14
2.4 REDOVISNINGENS KVALITATIVA EGENSKAPER.....	14
2.4.1 Relevans.....	15
2.4.2 Tillförlitlighet.....	15
2.4.3 Validitet	15
2.4.4 Verifierbarhet.....	16
2.5 REDOVISNINGSPRINCIPER	16
2.6 PENSIONSSYSTEMETS UPPBYGGNAD	18
2.6.1 Avtals- och tjänstepension	19
2.6.2 Förvaltningsformer	19
2.7 AVGIFTSBESTÄMDA & FÖRMÅNSBESTÄMDA PLANER	21
2.7.1 Aktuariella antaganden	22
2.8 REKOMMENDATIONER OCH UTTALANDEN.....	22
2.8.1 URA 42	26
2.8.2 URA 44	27
2.8.3 URA 45	27
2.8.4 RR5, Byte av redovisningsprincip	28
2.9 SAMMANFATTNING	29
3. METOD	31
3.1 FORSKNINGSANSATS	31
3.2 FENOMENOLOGI	32
3.3 LITTERATURSÖKNING	33

3.4 DATAINSAMLING	34
3.4.1 Dokumentundersökning.....	34
3.4.2 Intervjuer.....	35
3.5 VALIDITET, RELIABILITET	36
3.6 KÄLLKRITIK.....	37
3.7 SAMMANFATTNING	37
4. RESULTATREDOVISNING AV DOKUMENTSTUDIE.....	39
4.1 DOKUMENTSTUDIE.....	39
4.1.1 Tillämpning av RR29.....	40
4.1.2 Redovisning av pensionsplaner i Alecta	40
4.1.3 Byte av redovisningsprincip vid införandet av RR29.....	41
4.1.4 Påverkan på företagets eget kapital.....	41
4.1.5 Påverkan på företagets resultat	42
4.1.6 Redovisning av pensionsplaner i Alecta efter URA42	42
4.2 SAMMANFATTNING	42
5. RESULTATREDOVISNING AV INTERVJUER.....	43
5.1 INLEDNING	43
5.2 SAMMANSTÄLLNING AV SVAREN FRÅN ALECTA	43
5.3 SAMMANSTÄLLNING AV SVAREN FRÅN PTK.....	45
5.4 SAMMANSTÄLLNING AV SVAREN FRÅN PENSIONSEXPERTER PÅ REVISIONSBYRÅERNA.....	45
5.4.1 Redovisning enligt URA42/URA45	45
5.4.2 De olika redovisningssättens påverkan på företagen, förmånsbestämd vs avgiftsbestämd.....	46
5.4.3 För och nackdelar med att förvalta pensionsförpliktelserna själv jämfört med förvaltning hos Alecta.....	46
5.4.4 Respondenternas egna åsikter om avgifts- och förmånsbestämda pensionsplaner	46
5.5 SAMMANSTÄLLNING AV INTERVJUER MED MEDVERKANDE FÖRETAG	47
5.6 SAMMANFATTNING	48
6. SLUTDISKUSSION	49
6.1 FORSKNINGSPRÅGAN BESVARAS	49
6.2 STUDIENS TEORETISKA BIDRAG.....	50
6.3 REFLEKTION ÖVER STUDIENS SLUTSATSER	52
6.4 FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING	52
KÄLLFÖRTECKNING	54
BILAGA 1 – INTERVJUFRÅGOR TILL EXPERTER.....	58
Frågor till experter	58
BILAGA 2 - INTERVJUFRÅGOR.....	59
Frågor till företagen	59
Frågor till Alecta	59

Förkortningar

BFN	Bokföringsnämnden
FAR	Föreningen för Revisionsbyråbranschen
FASB	Financial Accounting Standards Board
FPG	Företagens Pensionsgaranti
HTF	Handelstjänstemanna förbundet
IAS	International Accounting Standards
IASB	International Accounting Standards Board
IASC	International Accounting Standards Committee
IFRS	International Financial Reporting Standards
ITP	Industrins och handelns tjänstepension
ITPK	Kompletterande ålderspension för ITP
LO	Landsorganisationen
PA03	Tjänstepensionsavtal för Statsanställda
PA-KFS	Pensionsavtal för arbetsgivare anslutna till arbetsgivarorganisationen Kommunala Företagens Samorganisation
PFA	Pensions och försäkringsavtal för Kommun- och landstingsanställda
PPM	Premiepensionsmyndigheten
PRI	Pensionsregistreringsinstitutet
PTK	Förhandlings- och samverkansrådet PTK är en samverkans- organisation för 28 fackförbund för privatanställda tjänstemän
PUCM	Projected Unit Credit Method
RR	Redovisningsrådets rekommendationer
SAF	Svenska Arbetsgivarförbundet
SIF	Svenska Industritjänstemanna Förbundet
SPP	Svenska Personal- och Pensionskassan
URA	Uttalande från Redovisningsrådets Akutgrupp
ÅRL	Årsredovisningslagen

1. Inledning

I detta kapitel ges en översiktlig beskrivning av problemet och dess bakgrund, för att ge en första inblick i ämnet, som behandlas i denna uppsats. Här presenteras forskningsfrågan, syftet med uppsatsen och de avgränsningar som gjorts. Avslutningsvis beskrivs dispositionen av de kommande kapitlen i uppsatsen.

1.1 Problemformulering

Utvecklingen går mot en mer global kapitalmarknad. Detta innebär ökade krav på företagen och deras redovisning. EU:s ministerråd och Europaparlamentet antog IAS-förordningen 2002. Förordningen innebär att alla börsnoterade företag inom EU skall upprätta sina koncernredovisningar i enlighet med IAS från år 2005.¹ Målet med införandet är att skapa en harmonisering och att därmed öka jämförbarheten mellan företagen inom unionen.

I många svenska företags balansräkningar, finns det en stor osäkerhet kring pensionsskulder. Pensionsskulder utgör i många fall en relativt stor andel av den totala skuldföringen i företagen och det är angeläget att denna osäkerhet minimeras. Den internationella finansmarknaden präglas av en oro för flera av storbolagens pensionsskulder. Det har därför uppstått ett behov av ett enhetligt sätt att redovisa och beskriva de ekonomiska konsekvenserna av pensionsåtagandena. I Europa och USA har flera företag fått sänkt kreditbetyg bland annat på grund av att det uppstått miljardunderskott i bolagens pensionsstiftelser. Även ett antal svenska börsföretag, har det rapporterats om i media som ”pensionsbomber”.² Många av de förändringar, vad gäller pensioner, som skett genom åren har drivits på genom en ökning av den förväntade livslängden.³ Befolkningen blir allt äldre, vilket leder till stora förändringar i samhället. Att antalet pensionärer har ökat har fått politiska, ekonomiska och sociala konsekvenser.⁴ För företagets del medför det att stora investeringar krävs för att pensionsförpliktelserna skall kunna uppfyllas. Åtagandena ligger långt fram i tiden och medför därför svårigheter med att göra exakta beräkningar. Svårigheterna ligger i att periodisera kostnaderna, rapportera korrekta summor

¹ www.regeringen.se/content/1/c6/02/65/38/436/fc0f9.pdf SOU 2003:71 s. 54

² Janzon Claes, Hög tid att förbereda anpassningen till RR29, *Balans* nr 4, 2003

³ Hendriksen Eldon S, Van Breda Michael F, *Accounting Theory*, (1992) s. 735

⁴ Jönsson Lundmark B, *Pensionsavsättningar från Resultatmättnings- och Finansieringssynpunkt*, (1976) s. 45

samt att presentera åtagandena på ett optimalt sätt. Ett pensionslöfte får under en lång tid rättsverkningar, och man måste räkna med att det under en övergångsperiod finns gamla individuella löften om pensionsförpliktelser kvar hos arbetsgivaren.⁵

Hur pensioner ska redovisas regleras i IAS19/RR 29. Tidigare studier har gjorts om implementeringen av RR 29/IAS 19 dessutom har en jämförelse av pensionsredovisning mellan USA och Sverige gjorts⁶. Ett problem med redovisning av pensioner är hur försäkringstryggade ITP-planer i Alecta skall klassificeras och redovisas. Med anledning av detta utkom Redovisningsrådets akutgrupp den 10 december 2004 med ett uttalande, URA42. Uttalandet innebär att förmånsbestämda pensionsförpliktelser i Alecta ska klassificeras som avgiftsbestämda. Denna rekommendation har tillkommit då företagen för tillfället inte kan redovisa sin proportionella andel av förpliktelsen. Detta är en följd av att Alecta inte kan lämna ut uppgifter om värdet på företagens förpliktelser. Kan detta få till följd att företagen lägger över sina pensionsåtagande till Alecta just för att de då ska redovisas som avgiftsbestämda? Eller väljer företagen andra alternativ istället för Alecta? Kan företagen göra detta av resultat/eget kapital skäl? Kommer Redovisningsrådets uttalande att vara en tillfällig eller permanent lösning? Är det en tendens att företagen går från förmånsbestämda planer till avgiftsbestämda? Ändras synen på förmånsbestämda pensionsplaner i Alecta efter URA42? Kommer Alecta hålla fast vid att inte kunna räkna ut pensionerna även i framtiden på grund av URA42? Då inga tidigare studier gjorts om URA42/URA45 och dess konsekvenser i företagens årsredovisningar 2004 har det uppstått en kunskapslucka som denna uppsats syftar till att fylla.

SAS är ett företag som väljer att inte följa FARs rekommendation om att redovisa pensionsförsäkringen i Alecta som avgiftsbestämd, utan fortsätter att redovisa den som förmånsbestämd. Enligt SAS skulle en redovisning som avgiftsbestämd plan ge effekter både på resultat- och balansräkningen, vilket skulle ställa SAS i ofördelaktigt ljus jämfört med andra företag som har stora förmånsbestämda pensionsordningar. SAS har sedan mitten av 90-talet redovisat en tillgång i sin balansräkning motsvarande sin beräknade andel av Alectas överskott. Förklaringen från SAS är att de har erhållit särskild information som möjliggjort tillgångsredovisningen. Beloppet som redovisats är nära 5 miljarder eller cirka 40 procent av eget kapital.⁷

Det är intressant att se hur regleringar kan påverka företags agerande i redovisningsfrågor. Förändringar av redovisningsprinciper kan ge förändringar i företagets resultat bara genom att använda olika redovisningsmetoder. Pensioner

⁵ Jönsson Lundmark B, *Pensionsavsättningar från Resultatmättnings- och Finansieringssynpunkt*, (1976) s. 49

⁶ Akhmedova Julia et al, *Implementeringen av de nya pensionsredovisningsreglerna, RR29/IAS19-en empirisk undersökning*, Kandidatuppsats, Lund, (2004)

Danielsson Anna, Larsson Caroline, *Redovisning av pensioner med anledning av RR 29 – en analys mellan Sverige och USA*, Kandidatuppsats, Lund, (2004)

⁷ Rundfelt Rolf, "Finns det något samband..." Far och flyg, *Balans* nr2, (2005)

via företag kan bli mer aktuellt i framtiden för alla anställda då den allmänna pensionen befaras vara slut när vår generation går i pension.

Ett stort problem med att lösa redovisningsfrågor hänger samman med att det sker en kollision mellan å ena sidan redovisningsprinciper, normer och praxis och å andra sidan lagar och regleringar. Det är svårt att reglera redovisningen enbart med redovisningsprinciper. En anledning är att svårigheten med principer är vilken princip som skall vara överordnad de andra.⁸ Det kan också finnas en tendens till att företagen redovisar enligt den princip som är mest förmånlig för det egna företaget. Detta kan medföra att det inte finns någon enhetlig redovisning, vilket förespråkas av internationella normgivare. Jämförbarheten mellan bolagen blir lidande till följd av detta. Enbart redovisningsprinciper kan inte lösa redovisningsfrågor. Redovisningsprinciper/normer växer fram genom påverkan från olika intressegrupper. Ett vanligt antagande är att olika grupper har olika intressen i redovisningen dessutom har redovisningsforskare svårt att enas om bästa sättet att redovisa på. Detta leder till att de lösningar som tas fram är ett resultat från en förhandlingsprocess. Redovisningspraxis speglar samhällets uppfattning om redovisning.⁹ Att reglera redovisningen enbart med lagar och regleringar kan i många fall leda till att företagen enbart utför redovisningen på grund av tvång och utan att ha någon större förståelse för varför.

1.2 Forskningsfråga

Hur påverkas företagens redovisning efter Akutgruppens uttalanden URA42 och URA45 och kommer företagen att välja andra pensionslösningar än förmånsbestämda?

1.3 Syfte

Syftet med uppsatsen är att studera konsekvenserna i företagens årsredovisningar 2004 vid redovisning av förmånsbestämda pensionsplaner i Alecta efter införandet av akutgruppens uttalande och även studera om företagen väljer andra pensionslösningar än förmånsbestämda.

⁸ The American Accounting Association, *Statement on Accounting Theory and Theory Acceptance* (1977) s. 45-48

⁹ Jönsson Sten, *Accounting, Organization and Society*, (1991) s. 521 ff

Puxty et.al., *Accounting, Organizations and Society*, (1987) s. 273 ff

Willmott et. al., *Accounting Auditing & Accounting Journal*, (1992) s. 32 ff

1.4 Avgränsningar

Uppsatsen kommer endast att behandla pensioner som är ersättningar efter avslutad anställning. Pensionslösningar som berör anställda i stat, kommun, landsting eller övriga privatanställda arbetare studeras inte, utan enbart ITP-planer för privatanställda tjänstemän. Inte heller andra ITP-pensioner än de som är försäkrade i Alecta har studerats. Uppsatsen fokuserar på akutgruppens uttalanden, avseende hur förmånsbestämda ITP-pensioner i Alecta ska klassificeras och redovisas.

1.5 Definitioner

I uppsatsen kommer följande ord och formuleringar att användas synonymt:

- Premiebestämd och avgiftsbestämd
- Förmånsbestämd pensionsplan, förmånsbaserade, Alecta-plan och ITP-plan. När de olika begreppen används menas förmånsbestämda pensionsplaner försäkrade i Alecta konstruerade enligt försäkringstryggande ITP.

1.6 Disposition

Detta kapitel avslutas med en beskrivning av dispositionen i kommande kapitel, och en kort översiktlig beskrivning av dess innehåll.

I kapitel två redogörs det först för redovisningens utveckling, sedan följer det svenska pensionssystemets uppbyggnad. Här klargörs även för de olika redovisningsprinciperna och normbildare och därefter redogörs för redovisning av pensionsåtagande. Detta för att ge en ökad förståelse för fenomenet. Syftet med kapitlet är att ge en bakgrund till så väl fenomenet som till den kommande analysen i uppsatsen.

I kapitel tre presenteras metodavsnittet som inleds med en forskningsansats som sedan följs av en förklaring av fenomenologi. Här redovisas på vilket sätt information har samlats in, bland annat genom litteratursökning och intervjuer.

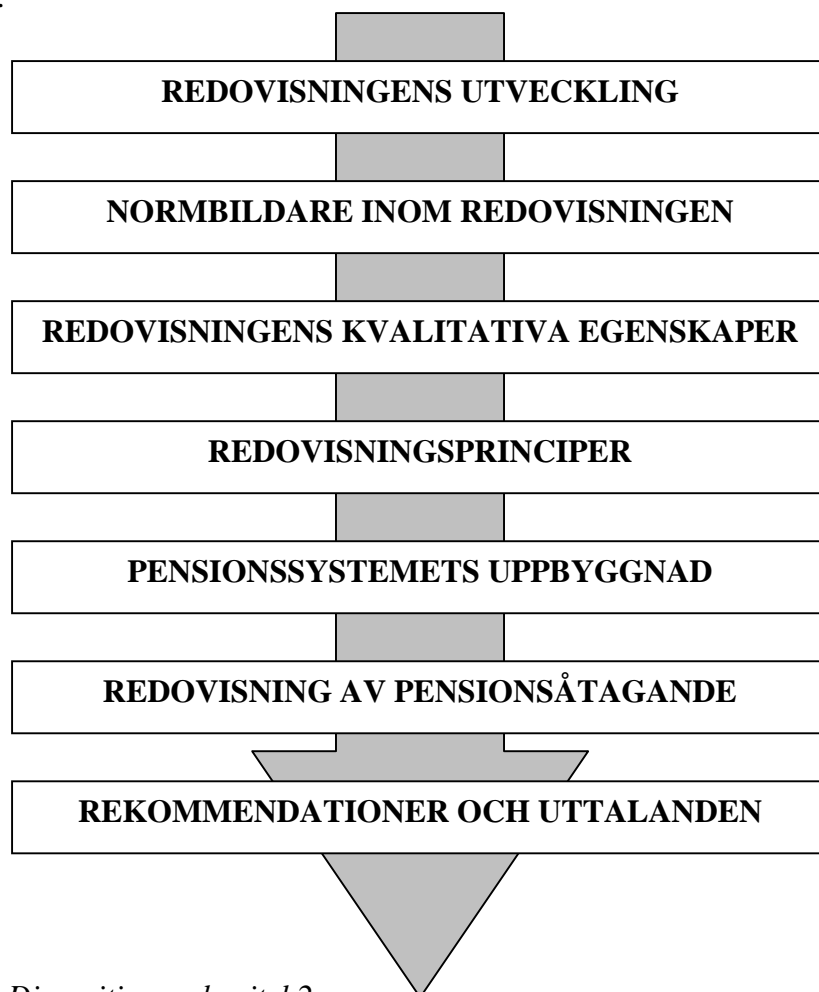
I kapitel fyra och fem presenteras empirin där resultatredovisningen av dokumentundersökningar och intervjuer läggs fram. Här presenteras också en beskrivning av respondenternas svar.

I kapitel sex följer så slutdiskussion där forskningsfrågan besvaras. Här diskuteras vad skribenterna av uppsatsen har dragit för slutsatser efter de undersökningar som gjorts inom litteratur och empiri.

2. Litteraturgenomgång

Här framställs den litteratur som ansetts relevant inom ämnet och som använts i uppsatsen för att förtydliga problematiken på området. Syftet med kapitlet är att ge en bakgrund till såväl fenomenet som till den kommande analysen i uppsatsen.

I figuren nedan visas det en tydlig bild över kapitlets disposition. För att skapa förståelse för ämnets karaktär redogörs först för redovisningens utveckling, sedan klargörs även för normbildare och de olika redovisningsprinciperna, för att ge en ökad förståelse för fenomenet. Sedan följer det en presentation av det svenska pensionssystemets uppbyggnad. Slutligen redogörs för redovisning av pensionsåtaganden och de rekommendationer och uttalanden som finns på området.

Figur 1: Disposition av kapitel 2

2.1 Teoretisk utgångspunkt

Teorierna som använts är främst traditionell redovisningsteori, vilken använts för att beskriva rådande regelverk och förändringar av dessa. Utöver detta kommer pensionsteorin användas för att ge en förståelse för hur tjänstepensionerna är uppbyggda och vilka aktörer som agerar i denna sektor.

2.2 Redovisningens utveckling

Studier av redovisningens historia och utveckling är mycket viktigt för att få en förståelse och uppskattning av nuvarande och framtida praxis.¹⁰ För att förstå utvecklingen av redovisningen i Sverige görs detta bäst med Kreugerkraschen, som inträffade i början av 1930-talet, som bakgrund. Till följd av skandalen med svindleri och minskad prestige inom industrin, uppstod flera förändringar. Ökad arbetslöshet gav också näring till att utveckla redovisningsnormerna. Under andra världskriget var besparingar det väsentliga och en introduktion av skraddarsydda ideal om rationalisering skedde. Detta lade grunden för synen på kontroll genom planering vilket intog offentliga sektorn under efterkrigstiden och budgetering uppstod.¹¹ Revisorsprofessionen var samtidigt inte tillräckligt stora för att ta över men använde denna möjlighet för att etablera sig. Under 1930-talet med socialdemokraterna vid makten började det svenska välfärdssystemets uppbyggnad. Grunderna till välfärdsstaten var överenskommelser mellan anställda och fackföreningar för att undvika strejker. En kamp mellan staten och marknaden uppstod då fackförbunden tillsammans med den offentliga sektorn blev allt starkare. Inte förrän sent 1960-tal fanns det en kapitalmarknad som var tillräckligt stark för att kräva särredovisning av redovisningsinformation till investerarna. Under 1970-talet uppstod både finansiella kriser och industriell demokrati, medan 1980-talet förde med sig att industrin internationaliserades och finansiellt kapital blev framgångsrikt. Detta har reflekterats i uppbyggnaden för anpassning av redovisningsregleringar för avkastning.¹² Under 1970- och 1980-talet skedde flera devalveringar av svenska kronan. I slutet av 1980-talet fick Sverige en ny finanskris. Den svenska bankkrisen är den svåraste kris som någonsin drabbat Sverige. Under 1992-93 gick svenska staten in och sköt till pengar för att rädda bankerna. I och med detta ökade statsskulden till 1000 miljarder och att förpliktelseerna för de framtida pensionerna inte längre kunde uppfyllas. För att hantera krisen höjde riksbanken räntan till 500 %, vilket resulterade i fastighetskrisen. Krisen ledde till att det allmänna pensionssystemet förändrades.¹³

¹⁰ Riahi-Belkaoui Ahmed, *Accounting Theory*, (2004) s. 2

¹¹ Jönsson Sten, *Accounting Organizations and society*, (1991) s. 537

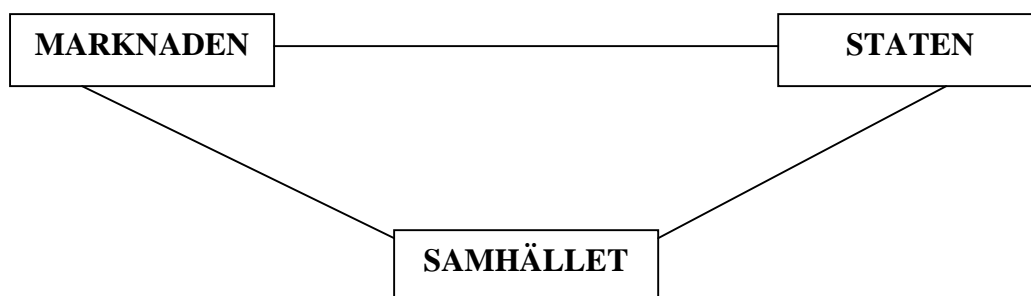
¹² Ibid, s. 527 ff

¹³ Lönerblad Mats, *Från bankkris till börskris*, (2003), s. 15 ff, s.63

Bristen på tilltro till de allmänna pensionerna betyder att det sparas mer i andra privata pensionsformer.¹⁴

Under 1900-talet har redovisningen även starkt påverkats av skattereglerna. Detta på grund av kopplingar mellan skattelagstiftningen och redovisningslagstiftningen.¹⁵ Värderingsfrågor har reglerats genom att skattelagar har angett lägsta tillåtna värden och civillagsstiftningen, bokföringslagen, har i vissa fall angett högsta tillåtna tillgångsvärden.¹⁶ Det finns ett skatteintresse i att försöka förhindra företagen att göra för låga värderingar av sina tillgångar som därmed skulle visa ett lågt resultat vilket skulle ge staten en lägre skatteinkomst. I skattelagstiftningen finns det därför ett krav på lägsta tillåtna tillgångsvärde.¹⁷ Till slutet av 1950-talet gällde en redovisningslag och praxis som innebar att företagen enbart behövde ange det bokförda värdet av tillgången i balansräkningen, och att kostnaderna på dessa värden skulle anges i resultaträkningen. I mitten av 1970-talet bildades Bokföringsnämnden (BFN), och då kom också bokföringslagen och aktiebolagslagen som lagstiftning på området.¹⁸

Ordningen i samhället skapas i huvudsak av staten och marknaden. Det finns dock motsättningar, både mellan och inom dessa. Då staten är starkt påverkad av marknadskrafterna är man i Sverige beroende av värderingar och ideal i samhället. Statens regler uppmuntrar och underlättar utvecklingen av redovisningen.¹⁹

Figur 2: Motsättningar och samband som påverkar redovisningsutvecklingen.²⁰

Staten har en förhållandevis direkt involvering i reglering av bokförings regler då staten har godkänt skiftande delar av lagstiftning för kontroller av finansiella

¹⁴ Nilsson Pia, *Räcker pensionen? – En bok om dagens och framtidens pensioner*, (1994), s.23

¹⁵ Jönsson S, *Accounting, Organization and Society*, (1991) s. 521 ff

Smith Dag, *Redovisningens språk*, (2000), s. 74

¹⁶ Jönsson S, *Accounting, Organization and Society*, (1991) s. 521 ff

Puxty et.al., *Accounting, Organizations and Society*, (1987) s. 273 ff

Willmott et. al., *Accounting Auditing & Accounting Journal*, (1992) s. 33

Smith Dag, *Redovisningens språk*, (2000), s. 75

¹⁷ Jönsson S, *Accounting, Organization and Society*, (1991) s. 521 ff

Smith Dag, *Redovisningens språk*, (2000), s. 77

¹⁸ Puxty et.al., *Accounting, Organizations and Society*, (1987) s. 273ff

Smith Dag, *Redovisningens språk*, (2000), s. 78

¹⁹ Puxty et al, *Accounting, Organizations and society*, (1987), s. 273

²⁰ Modellen bygger på resonemanget utifrån Puxty et. al, Willmott et. al, och Jönsson S.

rapporter. Revisorerna har försökt att efterlikna inflytandet av redovisningsprofessioner i angloamerikansk praxis och därigenom introducerat marknads och samhällliga regleringsprinciper.²¹

Relationerna mellan marknaden, staten och samhällets principer av organisations regleringar är att de är problematiska. Reproduktionen av rådande struktur av politisk-ekonomiska relationer, som en konsekvens av marknaden, staten och samhällets försök att uppbåda deras väsentliga uppsättning och ideologiska resurser att förhandla policy och praxis av regleringar, som är inbegripna inom deras egna referensramar. Detta för att skydda eller utveckla deras egna individuella karriärintressen såväl som gruppintressen för dem som de agerar för. De organiserade principerna av samhället är underordnad de principerna inom marknaden och staten.²²

2.3 Normbildare inom redovisning

I Sverige finns ett antal både privata och statliga normsättare. Dessutom finns det internationella normbildare som har inflytande på det svenska redovisningsområdet. För näringsidkande företag är Bokföringsnämnden (BFN) och Redovisningsrådet de normsättare som har störst betydelse. Internationellt är det främst IASB och FASB. Innan Redovisningsrådet bildades var det i Sverige FAR som spelade störst roll genom sina rekommendationer. Inom redovisningsområdet är det BFN som har det övergripande ansvaret för normgivning och har en överordnad ställning till Redovisningsrådet.²³

2.3.1 Redovisningsrådet

Redovisningsrådet bildades 1989 genom bildandet av Stiftelsen för utvecklande av god redovisningssed. 1998 övergick stiftelsen till nuvarande Föreningen för utvecklande av god redovisningssed. Medlemmar i föreningen är FAR, Stockholmsbörsen, Svenska Bankföreningen, Svenska Fondhandlareföreningen, Sveriges Försäkringsförbund och Svenskt Näringsliv.

”Föreningen har till syfte att främja utvecklingen av god redovisningssed genom att verka för en enhetlig redovisning, utformad med utgångspunkt i ett aktiemarknadsperspektiv och i samklang med den internationella utvecklingen inom området.”²⁴

²¹ Puxty et. al *Accounting, Organizations and society*, (1987) s. 285

²² Ibid, s. 282

²³ Willmott et. al., *Accounting Auditing & Accounting Journal*, (1992) s. 32 ff

²⁴ www.redovisningsradet.se/forening-syfte.html, 2005-04-14

Inom Redovisningsrådet finns rådets Akutgrupp vilka gör uttalanden om redovisningsfrågor och svarar på frågor om hur Redovisningsrådets rekommendationer ska tolkas. Dessutom finns Övervakningspanelen för övervakning av finansiell rapportering och som övervakar att svenska börsnoterade företag följer lag, författningar och god redovisningssed i sin redovisning.²⁵ Redovisningsrådet utformar sina rekommendationer med utgångspunkt från IASBs regelverk. Målsättningen är att Rådets rekommendationer ska följa IFRS/IAS och att avvikelser härifrån ska förekomma endast om svensk lag lägger hinder för en redovisning enligt IFRS/IAS eller om det finns andra starka skäl.²⁶

Europaparlamentets och rådets förordning, nr 1606/2002, angående tillämpning av internationella redovisningsstandarder, säger att alla börsnoterade företag ska följa IAS/IFRS. Från och med 2005 har Redovisningsrådet upphört med att ta fram nya rekommendationer och istället gått över till att inrikta arbetet mot tillämpningsfrågor och efterlevnadsfrågor. Den tidigare nämnda Akutgruppen arbetar med att snabbt göra uttalanden dels vad gäller tolkning av rådets rekommendationer, och dels att göra uttalanden där det inte föreligger eller har utarbetats några rekommendationer.²⁷ Ett exempel på detta är URA 42, som innehåller klassificering av pensionsplaner i Alecta.

2.3.2 IASB

IASB bildades 1973 men då under namnet IASC. IASB är den normbildande organisationen som dominerar på den internationella arenan. Deras målsättning är att i samarbete med internationella normbildare i världen skapa redovisningsnormer, IFRS tidigare IAS, som accepteras globalt. Dessutom verkar de för att förbättra och harmonisera redovisningsnormer i allmänhet. IASB finansieras genom bidrag från medlemmarna, privata företag och organisationer.²⁸

IASB har grundläggande antaganden om att redovisningen ska ske på bokföringsmässiga grunder och att företaget ska antas fortleva. Informationen ska innehålla kvalitativa egenskaper.²⁹

2.4 Redovisningens kvalitativa egenskaper

Både på nationell och internationell nivå har föreställningsramar³⁰ för redovisningen utarbetats med syftet att uppnå lösningar som är enhetliga för

²⁵ www.redovisningsradet.se/panel-verksam.html, 2005-04-14

²⁶ www.redovisningsradet.se/redo-verksam.html, 2005-04-14

²⁷ Artsberg Kristina, *Redovisningsteori, -policy och praxis*, (2003) s. 132

²⁸ Nilsson Stellan, *Redovisningens normer och normbildare*, (2002) s.88

²⁹ Artsberg Kristina, *Redovisningsteori -policy och -praxis*, (2003) s. 168

likvärdiga problem. Föreställningsramarna används som hjälp vid utformandet av nya normer men även vid revidering av gamla. De är tänkta att användas som vägledning för tolkning av normer och hur dessa skall tillämpas. Vid avsaknaden av normer är det tänkt att föreställningsramarna skall fylla ut de områden som inte normerats eller standardiseras. Inom föreställningsramarna återfinns kvalitativa egenskaper, till exempel tillförlitlighet och relevans, som ställer krav på redovisningsinformationen.³¹

2.4.1 Relevans

Huvudkriteriet är att informationen skall vara relevant. En vanlig uppfattning är att det i stort handlar om användbarhet för beslut. Det finns två aspekter på relevans, *prognos- och återföringsrelevans*. Vid prognosrelevans används redovisningsdata som underlag för de prognoser som investerarna på aktiemarkanden gör inför eventuella köp- eller säljbeslut. Vid återföringsrelevans används redovisningsdata för att i efterhand kontrollera riktigheten av tidigare gjorda prognoser. Dessutom nämns minimikrav på relevans nämligen begriplighet och aktualitet. Med *begriplighet* menas att mottagaren förstår innebörden av informationen med förutsättningen att mottagaren har vissa förkunskaper. Med *aktualitet* menas att externa rapporter inte bör ges ut för långt efter redovisningsperiodens slut.³² En rapport som givits ut allt för långt efter redovisningsperioden kan också anses ha brister i tillförlitligheten.

2.4.2 Tillförlitlighet

Redovisningen anses tillförlitlig om den avbildar ”rätt” aspekter av verkligheten och gör detta på ett sätt som inte är alltför osäkert. Detta innebär att redovisningen inte skall vara behäftad med fel eller vara vinklad på något sätt. Begreppen validitet respektive verifierbarhet hör nära samman med egenskapen tillförlitlighet.³³ När det gäller pensionsskulder är tillförlitligheten begränsad, eftersom det ibland är svårt för företagen att fastställa postens direkta värde.

2.4.3 Validitet

Validitet innebär att det mellan språk och verklighet ska finnas en överensstämmelse och att redovisningen visar det som den ska återge. Ett minimikrav på validitet är att på balansdagen ska händelsen, som legat till grund för tillgångar, skulder och eget kapital, åtminstone uppfylla *neutralitet, fullständighet, innebörd och form, och väsentlighet*. Neutraliteten är kopplad till

³⁰ IASBs Föreställningsram för utformandet av finansiella rapporter

³¹ Artsberg Kristina, *Redovisningsteori -policy och -praxis*, (2003) s. 166 ff

³² Smith Dag, *Redovisningens språk*, (2000) s. 25 f

³³ Ibid, s. 26 f

redovisningsproducentens avsikter, eller till avsikterna hos dem som, inom redovisningsområdet, utfärdar lagar och rekommendationer. För att inte brista i neutralitet ska en tillgång skrivas av endast under den tid man tror är den sannolika ekonomiska livslängden. Fullständighet innebär att samtliga ekonomiska händelser och aspekter av företagets ekonomiska situation som anses vara väsentliga och som ägt rum under perioden, skall innefattas i redovisningen. Med innebörd och form menas att först och främst ska det redovisas en affärshändelse efter den ekonomiska innebörden och inte efter den juridiska formen. Kravet på väsentlighet går ut på att informationen i princip ska kunna påverka beslut hos någon av användargrupperna ³⁴

2.4.4 Verifierbarhet

Verifierbarhet i redovisningssammanhang är att kunna bekräfta sanningshalten av det som återges. Verifierbarhetsgraden påverkas av samstämmigheten mellan de oberoende bedömarna. Ju närmare varandra bedömarna ligger i sina bedömningar desto högre grad av verifierbarhet finns. Vad som här är viktigt att känna till är att graden av verifierbarhet påverkas av reglerna som gäller vid bedömningen.³⁵ De kvalitativa egenskaper redovisningen bör ha bygger ofta på de olika redovisningsprinciperna.

2.5 Redovisningsprinciper

En genomgång av redovisningsprinciper har gjorts då de anses påverka redovisningen av pensioner och även skapa problem med vilken princip som ska vara överordnad. Då olika företag kan använda sig av olika principer vid sin redovisning kan jämförbarheten dem i mellan bli svår. Det naturliga i redovisningssystematik och dess principer ses traditionellt vara baserade på fungerande lagar för redovisning. Vid en given input, är output ett resultat av redovisningsprinciper och systemet. Redovisningssystemet kan anpassas för att uppfylla det huvudmännens önskar.³⁶

I ÅRL 2 kap 2 § anges att årsredovisningen skall upprättas på ett överskådligt sätt och i enlighet med *god redovisningssed*. Enligt lagstiftaren är god redovisningssed en rättslig standard där lagar, praxis och rekommendationer ligger till grund för detta³⁷. I enskilda fall kan det även avvika från vedertagen praxis, allmänna råd och rekommendationer för att ge en rättvisande bild.³⁸

³⁴ Smith Dag, *Redovisningens språk*, (2000) s.26 ff

³⁵ Ibid, s. 28 ff

³⁶ Jönsson Sten, *Accounting Organizations and society*, (1991) s. 521

³⁷ FARs Samlingsvolym 2005 del 1, s. 1371

³⁸ Artsberg Kristina, *Redovisningsteori, -policy och praxis*, (2003) s. 52

Principen om *rättvisande bild* innebär att redovisningens helhet skall ge en rättvisande, korrekt bild av företagets ställning och resultat, vilket återfinns i ÅRL 2 kap 3 §. Kravet på rättvisande bild i redovisningen innebär att redovisningens informationsfunktion gentemot kapitalmarkanden prioriteras. Den rättvisande bilden är målsättningen och kanske inte en redovisningsprincip i egentlig mening utan den rättvisande bilden uppkommer genom tillämpning av sunda redovisningsprinciper.³⁹

Kriteriet *jämförbarhet* omfattar två olika aspekter vilka innebär att användaren skall kunna jämföra företagets prestationer dels mellan olika tidsperioder och dels mellan olika företag. För att detta ska vara möjligt krävs att samma redovisningsnormer och principer används fortlöpande.⁴⁰ Den principiella innebörden av jämförbarhet är inte att företagen skall beräkna måtten på samma sätt oberoende av omständigheterna utan att liknande händelser och tillstånd skall redovisas på samma sätt.⁴¹ RR29/IAS19 underlättar jämförbarhet mellan noterade företag i olika länder. Den ökande globaliseringen har skapat behov av jämförelse mellan internationella företags årsredovisningar. För att detta skall vara möjligt krävs internationella regelverk såsom IASB:s rekommendationer inom EU. För att jämförbarheten skall kunna upprätthållas är det inte tillåtet med byte av redovisningsprincip mellan olika räkenskapsår. Ett undantag är dock om det innebär att redovisningen ger en mer rättvisande bild av företaget. Om byte sker krävs att jämförelsetal för föregående period skall räknas ut. Detta för att jämförelse skall kunna vara möjlig.⁴²

Innebörden av *matchningsprincipen* är att intäkterna skall matchas mot utgifterna för de resurser som använts för att skapa intäkterna. Problemet med matchning ligger just i att finna en metod med vilken man relaterar kostnaderna till intäkterna. För företag innebär denna princip att de anställda tjänar in sin pension löpande i takt med att de presterar i företaget.⁴³ Matchningsprincipen är betydelsefull för förklaring av poster som återfinns i balansräkningen. Med hänvisning till matchningsprincipen erhålls poster som bland annat pensionsskulder i balansräkningen. Detta är periodiserade poster som utifrån ekonomiska grunder är beräknade och motsvaras nödvändigtvis inte av någon skuld som är kontraktsrättslig.⁴⁴

Försiktighetsprincipen innebär att alltid försöka gardera sig mot överskattning av företagets resultat och ställning. Detta innebär att tillgångar skall värderas försiktigt och endast vinster som har realiserats före balansdagen skall beaktas. Dessutom skall skulder och förluster inte undervärderas. Skulder eller förluster som inte är helt säkra bör medföra reservationer i redovisningen.⁴⁵ Principen

³⁹ Nilsson Stellan, *Redovisningens normer och normbildare*, (2002) s.41 ff

⁴⁰ Artsberg Kristina, *Redovisningsteori, -policy och praxis*, (2003) s. 173

⁴¹ Smith Dag, *Redovisningens språk*, (2000) s. 31

⁴² Nilsson Stellan, *Redovisningens normer och normbildare*, (2002) s.40

⁴³ Artsberg Kristina, *Redovisningsteori, -policy och praxis*, (2003) s. 163, 308

⁴⁴ Ibid, s. 182

⁴⁵ Nilsson Stellan, *Redovisningens normer och normbildare*, (2002) s.35 f

innebär att i valet mellan två tänkbara värden ska det väljas det lägsta värdet vid värdering av tillgångar och det högsta värdet vid värdering av skulder.⁴⁶ Denna princip har haft en väldigt stark ställning i Sverige, vilket till stor del beror på kopplingen till beskattning. Principen har dock fått vika undan mer och mer för matchningsprincipen. Försiktighetsprincipen innebär att man hellre kostnadsför än aktiverar en utgift.⁴⁷ Vid värdering av pensionsförpliktelser innebär försiktighetsprincipen att åtagandet inte ska värderas för lågt i företagets redovisning, om det anses vara en skuld. Pensionsåtagandet bör enligt denna princip tas upp till ett belopp som motsvarar åtagandets försäkringstekniska värde.

Fortlevnadsprincipen innebär att redovisningen skall ske utifrån att antagande om att företaget kommer att fortsätta sin verksamhet under obestämd tid framöver. Enligt denna princip registreras normalt affärshändelser till det ursprungliga beloppet, det vill säga anskaffningsbeloppet. Fortlevnadsprincipen är grundläggande för hela redovisningssystemet och medför att företaget måste planera för sin framtida verksamhet genom att periodisera inkomster och utgifter.⁴⁸ Detta gör företagen till viss del genom att teckna pensionsförsäkringar till sina anställda.

Ekonomiska konsekvenser kan döljas med hjälp av principer. Val av redovisningsprincip hänger ihop med vilka ekonomiska konsekvenser respektive princip får för företagen.⁴⁹

2.6 Pensionssystemets uppbyggnad

Det allmänna pensionssystemet i Sverige grundar sig på individens livsinkomst. Det menas att allt det som tjänas in och betalas skatt för ger pension. Pension utgår på grund av ett tidigare anställningsförhållande och kan betraktas som uppskjuten lön. Förutom inkomster av lön för arbete är också sjukpenning, föräldrapenning och a-kassa pensionsgrundande. Det finns dock ett tak för den pensionsgrundande inkomsten vilket är 7,5 basbelopp (29 100kr/månad) för år 2005. Inkomster över 29 100 kr/månad ger ingen pensionsrätt. Likaså finns det en lägsta nivå som 2005 är 16 666 kronor per år.⁵⁰

Den allmänna pensionen är lagstadgad och erhålls från försäkringskassan och premiepensionsmyndigheten (PPM). Pensionen består av *inkomstpension*, *premiepension* och *garantipension*. *Inkomstpension* är ett fördelningssystem. Det innebär att de pengar som betalas in slussas vidare direkt till dem som är pensionärer idag. Avgifterna som betalas in idag registreras som pensionsrätter

⁴⁶ Smith Dag, *Redovisningens språk*, (2000) s. 91

⁴⁷ Artsberg Kristina, *Redovisningsteori, -policy och praxis*, (2003) s. 160

⁴⁸ Smith Dag, *Redovisningens språk*, (2000) s. 81 f

⁴⁹ Artsberg Kristina, *Redovisningsteori, -policy och praxis*, (2003) s. 425

⁵⁰ www.forsakringskassan.se/privatpers/pensionar/pensionssys/ 2005-04-13

vilka visar att systemet är skyldig individen pengar som denne får tillbaka när det är tid att gå i pension. *Premiepension* är ett premiereservsystem. Det innebär att de pengar som betalas in idag inte betalas ut till dem som är pensionärer idag utan sparas tills individen går i pension. Pengarna placeras i fonder som varje person själv får välja. Det är bland annat tillväxten på personens fonder som bestämmer hur stor dennes premiepension blir. *Garantipension* finansieras av skatter och garanterar att de personerna med liten eller ingen inkomst alls får en minsta pension på 6 238 kronor i månaden. Garantinivån bygger på att man bott i Sverige i minst 40 år.⁵¹ Utöver den allmänna pensionen finns det flertalet anställda som har pensioner som tecknats via arbetsgivaren.

2.6.1 Avtals- och tjänstepension

Många anställda löntagare har även en tjänstepension vilken är ett komplement till den allmänna pensionen. Tjänstepensionen fås från arbetsgivaren och bygger på avtal mellan fackförbund och arbetsgivare om att arbetstagaren ska få ut en viss del av sin inkomst som pension. Det finns två olika grundmodeller för tjänstepensioner: premiebestämd och förmånsbestämd. Vilket tjänstepensionsavtal som personen tillhör beror på var man är anställd.⁵²

De olika tjänstepensionsplanerna är:

- ITP, för privatanställda tjänstemän
- PA-KFS, för anställda i vissa kommunala företag
- PFA, för anställda i kommun, landsting, och vissa kommunala företag och Svenska kyrkan
- Avtalspension SAF-LO, för privatanställda arbetare
- PA03, för de flesta statligt anställda.⁵³

Det finns även flera förvaltningsformer för de olika tjänstepensionerna.

2.6.2 Förvaltningsformer

ITP är en pensionsplan för privatanställda tjänstemän som företagen antingen kan förvalta själva enligt den så kallade *FPG/PRI-modellen* eller köpa en pensionsförsäkring hos Alecta.

Vid FPG/PRI-modellen ska pensionsförpliktelserna skuldföras i bolagets balansräkning. När företaget väljer FPG/PRI-modellen kan de själva förfoga över pensionskapitalet innan det är dags att betala ut pensionerna. Samtidigt som de anställdas pensioner är tryggade kan pensionskapitalet fungera som en långsiktig

⁵¹ www.forsakringskassan.se/privatpers/pensionar/pensionssys/ 2005-04-13

⁵² Ibid

⁵³ www.spp.se/privat/om_din_pension/sa_fungerar_din_pension/tjanstepension/tjanstepension.asp 2005-04-13

fördelaktig finansieringskälla. Om företaget åstadkommer en god avkastning på pensionskapitalet minskar pensionsskulden. För att få nyttja FPG/PRI-modellen krävs att företagen kreditförsäkrar pensionerna i Försäkringsbolaget Pensionsgaranti (FPG). Detta för att säkerställa anställdas pensioner. Om företaget skulle gå i konkurs eller av annan anledning inte kan betala ut pensionerna avvecklar Pensionsgaranti pensionsskulden och köper en pensionsförsäkring i Alecta. Det är premierna för ITP-planens ålderspension, traditionell ITPK och värdesäkring som skuldförs i företagets balansräkning. ITPK är en premiebestämd kompletterande pension som den anställde själv kan påverka utformningen av. Om personen inte gjort ett aktivt val skuldförs ITPK som en del av den totala pensionsskulden.⁵⁴

PRI Pensionstjänst AB (PRI) sköter administrationen av företagets pensionsåtagande, beräknar korrekt pensionsskuld, registrerar pensionsrätt samt tillhandahåller uppgifter och information som företaget kan använda i sin redovisning och finansiella rapporter. PRI Pensionstjänst AB ägs av Pensionsregistreringsinstitutet som är en ideell förening vars medlemmar är Föreningen Svenskt Näringsliv, Svensk Handel, Sif, Ledarna och Tjänstemannaförbundet HTF. PRI drivs utan vinstsyfte och finansieras genom avgifter från kundföretagen. PRI räknar ut pensionsskulden som består av tre delar:

- Kapitalvärde
- Konsolideringsreserv
- Särskilda värdesäkringsmedel

Den största delen av pensionsskulden är kapitalvärdet och bestäms för varje individ. PRI beräknar nuvärdet av den intjänade pensionsrätten. Pensionsrätten beräknas utifrån ålder, lön, tjänstetid, pensionsålder, kön och beräknad återstående medellivslängd samt en antagen diskonteringsränta.⁵⁵

Konsolideringsreserv är ett komplement till kapitalvärdet och är en reserv så att företaget kan inflationsuppräknas pensionerna för framtida pensioneringar. Reserven är för närvarande (2005) 9,5 % av kapitalvärdet. Särskilda värdesäkringsmedel beslutas av parterna och beräknas kollektivt för hela företaget och är ca 6 % av pensionsskulden. Företagen som själv ansvarar för pensionerna avgör också hur de ska placeras. En god avkastning påverkar företagets resultat direkt. Den totala pensionskostnaden ska delas upp i rörelsekostnad och finansiellkostnad. ”Den finansiella kostnaden är ett mått på hur mycket skulden ökar till följd av ränteuuppräknning och värdesäkring. Den erhålls genom att den genomsnittliga pensionsskulden under året multipliceras med ett procenttal som beräknas av PRI. Den övriga delen av totalkostnaden är rörelsekostnad”. Företag som använder FPG/PRI ska göra en uppdelning av den totala pensionskostnaden i

⁵⁴ www.pri.se/pri/priweb.nsf?opendatabase 2005-04-15

⁵⁵ Ibid

två delar – rörelsekostnad och finansiell kostnad för att uppnå bättre jämförbarhet mellan företag.⁵⁶

Alecta sköter tjänstepensionen ITP på uppdrag av Svenskt Näringsliv och Förhandlings- och samverkansrådet PTK. En del av administrationen för PRI Pensionstjänst AB sköts av Alecta.⁵⁷ Tidigare Sveriges Privatanställdas Pensionskassa (SPP) är sedan 2001 Alecta och är helt inriktat på ITP. Alecta har en betydande kapitalförvaltning för att säkerställa sina pensionsåtagande. Det förvaltade kapitalet har ett marknadsvärde som uppgår till ungefär 300 miljarder kronor.⁵⁸ Alecta bildades 2001 och hade då sålt varumärket SPP och två andra bolag för att fokusera verksamheten på ITP.⁵⁹

2.7 Avgiftsbestämda & förmånsbestämda planer

En pensionsplan är antingen avgiftsbestämd eller förmånsbestämd och de redovisas på olika sätt. I en avgiftsbestämd pensionsplan är den kommande pensionen begränsad till den avkastning som kan härledas från inbetalningarna som är gjorda av arbetsgivaren under anställningstiden. Med en avgiftsbestämd plan är det vanligt att det dras en procentuell del av den anställdes lön för avsättning till pensionen som sedan ger en ackumulerad avkastning över åren fram till pensionen.⁶⁰ Det fasta belopp som arbetsgivaren betalar varje månad redovisas i företagets balansräkning som en skuld.⁶¹ Denna metod är relativ enkel att redovisa eftersom det inte krävs några aktuariella antaganden.

En pensionsplan som inte klassificeras som avgiftsbestämd är förmånsbestämd. Vid redovisning av förmånsbestämda planer krävs *aktuariella antaganden*⁶² för att kunna beräkna förpliktelsen och kostnaden. Förmånsbestämda planer kan vara ofonderade eller helt eller delvis fonderade. Vid en fonderad pensionsplan har företaget tillskjutit medel till en juridisk enhet som är rättsligt fristående från företaget. När den fonderade ersättningen förfaller till betalning beror den inte enbart på den juridiska enhetens finansiella ställning, utan även på företagets förmåga att täcka eventuella underskott i enhetens tillgångar.⁶³

Huvudskillnaden mellan förmånsbestämdplan och avgiftsbestämdplan är deras förhållande till risken. Alltså, vem som bär risken.⁶⁴ I den avgiftsbestämda är det förmånstagaren som får göra uppskattningar hur länge denne kan tänkas leva.

⁵⁶ www.pri.se/pri/priweb.nsf?opendatabase, 2005-04-15

⁵⁷ www.alecta.se/Web/INTERNET/Alectase.nsf/docs/MeromAlecta, 2005-04-15

⁵⁸ PRI_handbok.pdf, sid 16, från www.pri.se 2005-04-15

⁵⁹ www.alecta.se/Web/INTERNET/alectase.nsf/docs/MeromAlecta, 2005-04-15

⁶⁰ Hendriksen Eldon S, van Breda Michael F, *Accounting Theory*, (1992), s. 737

⁶¹ FARs samlingsvolym 2005 del 1, RR 29 p 43-44

⁶² Se avsnitt 2.7.1 om Aktuariella antaganden

⁶³ Öhrlings Pricewaterhouse Coopers, *Hur redovisas pensioner?* (2003) s.13

⁶⁴ Hendriksen Eldon S, van Breda Michael F, *Accounting Theory*, (1992), s. 737

Medan i den förmånsbestämda planen får företaget uppskatta hur länge förmånstagaren kan tänkas leva, företaget bär därför den aktuariella risk och investerings risk som är anknutna till planen.⁶⁵

2.7.1 Aktuariella antaganden

Då individens framtida livslängd och även dennes slutliga inkomst är okänd, kan man endast uppskatta pensionens förmånsvärde. Denna uppskattning kommer under varje kommande period att justeras tills individen går i pension. Då pensionsutbetalningen ligger i framtiden, är skuldsumman nuvärdet av det belopp som uppskattningsvis skall betalas ut från pensionsdagen till dödsdagen av individen. Justering av beloppet skall även ske mot antagandet att den anställda kommer att fortsätta att arbeta i företaget till pensionsåldern. Kombinationen av dödlighetsfaktorn och nuvärdesfaktorn är kärnan i det aktuariella antagandet. Aktuarier för en noggrann statistik på födelse och dödsfall, hälsa och sjukdom, och trender vad gäller pensioneringsålder med mera. De måste också ta hänsyn till sannolikheten att en anställd blir uppsagd eller själv väljer att sluta i företaget innan pensionsåldern. Utifrån detta kan de sedan räkna fram ett nuvärde som är korrekt justerat som användning för att uppskatta sannolikheten att individen får en normal livslängd och pensionerar sig vid normal ålder. Fastställandet av det aktuariella värdet av pensionsförpliktelsen görs utifrån dessa faktorer vid varje tidpunkt för inbetalning till pensionsplanen.⁶⁶ Hur sedan pensionen redovisas styrs till stor del av rekommendationer och uttalanden.

2.8 Rekommendationer och uttalanden

I Sverige reglerades tidigare god redovisningssed i FARs rekommendation nr 4, Redovisning av pensionsskuld och pensionskostnad. Denna innebar att pensionsförpliktelser i utländska dotterbolag och intressebolag i koncernredovisningen redovisades i enlighet med de redovisningsprinciper som gällde för respektive land. Detta ledde till att redovisade belopp för pensionskostnader och pensionsskulder i en svensk koncernredovisning kunde vara en blandning av olika redovisningsprinciper från olika länder.⁶⁷

Far nr 4 finns fortfarande kvar men tillämpas numera av onoterade företag. Sedan den 1 januari 2005, är det istället IAS19 Employee Benefits, som behandlar redovisning av pensioner och övriga ersättningar till anställda för noterade företag. Redovisningsrådet har gett ut en rekommendation, RR29 Ersättningar till anställda, som väsentligt överensstämmer med IAS19 förutom att RR29

⁶⁵ FARs samlingsvolym 2005 del 1, RR 29 p49

⁶⁶ Hendriksen Eldon S, van Breda Michael F, *Accounting Theory*, (1992), s. 739 ff

⁶⁷ www.pwcglobal.com/se/swe/ins-sol/spec-int/ias/artikel_pension.html 2005-04-22

innehåller ett undantag för redovisning av förmånsbestämda pensionsplaner i juridisk person. För redovisningen av avgiftsbestämda pensionsplaner innebär IAS 19 ingen skillnad mot den tidigare Far nr 4.⁶⁸

Redovisningen av förmånsbestämda planer för pensioner fick däremot stora förändringar vid införandet av RR 29. Den stora skillnaden i rekommendationen gentemot tidigare svensk praxis är att företaget ska redovisa en skuld när anställda utfört tjänster i utbyte mot ersättningar, och en kostnad ska redovisas när företaget förbrukat de ekonomiska fördelarna som uppstått där igenom. Förmånsbestämda planer är komplicerade att redovisa, då aktuariella antaganden krävs för att kunna beräkna kostnaden och förpliktelsen och då det kan uppstå vinster och förluster som är aktuariella. Förpliktelserna beräknas dessutom till diskonterade värden, då de kan vara i behov av reglering många år efter att de relaterade tjänsterna är utförda (RR29 p48). I en förmånsbestämd pensionsplan är den kommande pensionen en förutbestämd summa. Denna summa kan baseras som en procentuell andel av slutlönen och även inkludera en inflationsjustering.⁶⁹ Redovisning av förmånsbestämda planer består av att företaget använder aktuariella metoder för att tillförlitligt kunna beräkna det ersättningsbelopp som är intjänat av de anställda i utbyte av sina tjänster under tidigare och innevarande perioder (RR29 p50a)

Att implementera IAS 19/RR 29 kräver en hel del arbete för företag. En koncern som har dotterföretag i många olika länder har troligen olika ersättningssystem i de olika länderna vilket till stor del beror på skillnader i lagstiftning, skattesystem, och förekomsten av statligt subventionerade ersättningar med mera. Arbetet med att kartlägga och sammanställa samtliga ersättningsförmåner i alla dotterbolag utgör en stor del av arbetet vid implementeringen. Bland annat måste kartläggning ske av huruvida pensionsplaner är avgiftsbestämda eller förmånsbestämda.

Vad gäller övriga ersättningar till anställda innebär övergångsreglerna att RR 5 "Byte av redovisningsprincip" ska tillämpas och därför krävs omräkning av jämförelseåren.⁷⁰ RR 29 ska tillämpas såväl i koncernredovisning som i juridisk person. Detta innebär att samtliga pensionsavtal i koncerner skall kartläggas, klassificeras, beräknas och redovisas. Effekterna på eget kapital kan vid övergången till RR 29/IAS 19 bli mycket stora liksom resultatredovisningen framöver.⁷¹

Redovisningen av förmånsbestämda pensionsplaner skiljer sig väsentligt i flera avseenden mellan IFRS och den tidigare svenska normgivningen. Skillnaderna som anses vara mest väsentliga är:

⁶⁸ www.deloitte.com/dtt/section_node/0%2C1042%2Csid%25253D32821%2C00.html
2005-04-27

⁶⁹ Hendriksen Eldon S, van Breda Michael F, *Accounting Theory* (1992), s. 737

⁷⁰ www.pwcglobal.com/se/swe/ins-sol/spec-int/ias/artikel_pension.html, 2005-04-22

⁷¹ www.pwc.com/se/swe/about/svcs/rs/rr29.html, 2005-04-22

IAS 19/RR 29	FAR nr 4
Förmånsbestämda pensionsförpliktelser redovisas enhetligt i moderföretaget.	Tidigare var det tillåtet och vanligt i Sverige att enligt god redovisningssed redovisa pensionsplaner i utländska dotterbolag enligt redovisningsprinciperna i respektive land.
Den utestående förmånsbestämda pensionsförpliktelsen ska alltid redovisas som en skuld i Balansräkningen.	Tidigare var det istället tillåtet att lämna information om den utestående pensionsförpliktelsen som en post inom linjen (ansvarsförbindelse).
Pensionsskulden ska beräknas utifrån aktuariella antaganden vilka ska beslutas och fastställas av företaget. Dessutom ska framtida löneökningar tas i beaktande.	Enligt FAR nr 4 rekommenderas företaget att inte beakta framtida löneökningar och utgå ifrån de aktuariella antaganden som meddelas av Finansinspektionen.
Endast en aktuariell beräkningsmetod- Projected Unit Credit Method (PUCM) är tillåten enligt IAS 19. PUCM ska tillämpas för varje pensionsplan och företag inom koncernen vilket innebär att de aktuariella antaganden som används måste baseras på dotterföretagens unika situationer.	
Tillgångar i pensionsplanen ska värderas till verkligt värde. Det verkliga värdet av tillgångarna reducerar pensionsskulden och innebär att det under vissa förutsättningar kan redovisas en nettotillgång i balansräkningen.	
Utjämningsregler för hur aktuariell vinst och förlust ska redovisas finns i IAS 19. IAS 19 innehåller en valmöjlighet för företaget att antingen redovisa avvikelser omedelbart eller fördela vinsten/förlusten över den återstående genomsnittliga anställningstiden för de anställda som pensionsplanen omfattar.	En sådan aktuariell vinst eller förlust redovisades tidigare i Sverige omedelbart enligt god redovisningssed.
Upplyningskraven enligt IAS 19 är väsentligt mer omfattande.	Upplyningskraven var inte lika omfattande.

Tabell 1: Skillnader mellan IAS 19/RR29 och FAR nr4⁷²

⁷² www.deloitte.com/dtt/section_node/0%2C1042%2Csid%25253D32821%2C00.html, 2005-04-27

Avgiftsbestämda pensionsplaner redovisas som skuld efter avdrag från eventuella redan betalda avgifter⁷³. RR29 innebär ingen förändring i redovisningen av avgiftsbestämda planer. Dock kräver rekommendationen att företag ska lämna upplysning om det belopp som skall redovisas som kostnad för avgiftsbestämda planer.⁷⁴

Det är vid redovisningen av förmånsbestämda planer som förändringar sker jämfört med tidigare rekommendationer. Rekommendationen, RR29, är omfattande och detaljerad avseende hur redovisningen skall ske beträffande skuld, kostnad och upplysningskrav i årsredovisningen. Företagets pensionsplaner skall redovisas enligt RR29 vilken säger att företaget skall redovisa en skuld när anställda utfört tjänster i utbyte mot ersättningar, och en kostnad ska redovisas när företaget förbrukat de ekonomiska fördelarna som uppstått därigenom.⁷⁵ En förmånsbestämd skuld ska enligt RR29 redovisas som nettot av nuvärdet av den förmånsbestämda förpliktelsen på balansdagen, plus eventuella aktuariella vinster som inte redovisats på grund av att RR 29 föreskriver en metod för utjämning av pensionskostnaden. Därefter dras eventuella kostnader avseende tjänstgöring under tidigare perioder av som ännu inte redovisats. Sist subtraheras det verkliga värdet på balansdagen av eventuella förvaltningstillgångar med vilka förpliktelserna ska regleras.⁷⁶

Vid beräkning av pensionsskulder och pensionskostnader för förmånsbestämda planer, måste nuvärdet av de förväntade pensionsförmånerna beräknas dessutom skall eventuella försäkringstekniska vinster/förluster redovisas. En skuldberäkning enligt IAS 19 görs så här:

- Nuvarande lön räknas upp med förväntad löneutveckling fram till pensionsåldern.
- Summan av framtida förmåner beräknas med hjälp av förväntad lön vid pensionstidpunkten, förväntade basbeloppsnivåer vid pensionsåldern, diskonteringsränta⁷⁷ och dödlighetsantagande.
- Skulden nuvärdes beräknas med hjälp av ränteantagande och dödlighetsantagande.
- Skulden reduceras enligt förväntad avgångsintensitet.

Vid beräkning enligt tidigare bestämmelser behövdes som tidigare nämnts inte förväntad löneökning eller avgångsintensitet beaktas. Det finns alltså fler parametrar att ta hänsyn till vid användandet av IAS 19. Om ett företag förändrar antaganden från ett år till ett annat, leder det till att en försäkringsteknisk vinst eller förlust uppstår. Det är upp till varje enskilt företag att själv bestämma vilka aktuariella antaganden som ska användas. Det är alltså företagets uppgift att på

⁷³ FARs Samlingsvolym 2005 del 1, Ersättning till anställda, RR 29 p 44

⁷⁴ Öhrlings Pricewaterhouse Coopers, *Hur redovisas pensioner?* (2003) s. 12

⁷⁵ Ibid, s. 13 ff

⁷⁶ FARs Samlingsvolym 2005 del 1, Ersättning till anställda, RR 29 p 54

⁷⁷ Diskonteringsräntan är den räntesats som används vid beräkning av nuvärdet för företagets pensionsförpliktelser

bästa sätt göra prognoser utifrån historisk, nuvarande och förväntad demografi för aktuariella parametrar såsom dödlighets- och avgångsintensitet samt förväntad löneökning. Summan av avkastningen på förvaltningstillgångarna redovisas som summan av årets förväntade avkastning och försäkringsteknisk vinst eller förlust. För att de försäkringstekniska vinster/förluster som görs inte ska få för stora direkta effekter på resultatet behöver enbart den del som överstiger 10 % av det största av tillgångarnas och skuldernas värde tas upp; och i så fall över en tidsperiod som understiger den genomsnittliga återstående arbetstiden för de anställda som berörs av pensionsplanen.⁷⁸

Pensionskostnaden förs in i bolagens resultaträkning och består i normalfallet av följande poster:

- Under perioden intjänade förmåner
- Periodens räntekostnad
- Försäkringsteknisk vinst eller förlust att redovisa
- Löneskatt
- Förväntad avkastning på eventuella tillgångar (negativt tecken)

Åtagandet som redovisas i balansräkningen är i normalfallet nettoförpliktelsen, det vill säga pensionsförpliktelser minus förvaltningstillgångar, justerat med den balanserade försäkringstekniska vinsten eller förlusten.⁷⁹ Då det inte har varit möjligt för företagen att redovisa Alectas förmånsbaserade pensionsplaner, enligt IAS 19, har därför flera uttalanden gjorts av Redovisningsrådets akutgrupp, URA 42, URA 44, och URA 45.

2.8.1 URA 42

URA 42 utkom i december 2004 och uppkom då Alecta inte kan lämna sådan information som krävs för att redovisa pensionsåtagandena i Alecta som förmånsbestämda. Företagens pensionsplaner ska redovisas som antingen avgiftsbestämda eller förmånsbestämda och ITP planer som finansieras av Alecta ska klassificeras som förmånsbestämda.⁸⁰

Införandet av RR 29 har lett till frågor om hur företagen bör redovisa sina ITP pensioner som är försäkrade i Alecta. Den internationella redovisningsstandarden IAS 19 motsvaras av RR 29.⁸¹ Redovisningsrådets akutgrupp utarbetade ett uttalande, URA 42, som vägledning för FAR-ledamöterna i redovisningsfrågan, hur ITP pensioner som är försäkrade i Alecta ska redovisas. ”En ITP-plan som finansieras genom försäkring i Alecta skall klassificeras som en förmånsbestämd plan” (URA 42 p4).

⁷⁸ www.pmr.se/PMR%20IAS19.pdf 2005-04-25

⁷⁹ Ibid

⁸⁰ Nyheter inför bokslutet 2003, *Balans* nr11, 2003, s. 34

⁸¹ *FARs samlingsvolym 2005 del 1*, pensionsförsäkring i Alecta, s 1460

Eftersom en ITP-plan som finansieras genom en försäkring i Alecta ska anses vara en förmånsbestämd plan ska den i huvudregel redovisas i enlighet med punkt 29 i RR 29. Vilket innebär att företaget ska redovisa sin proportionella andel av den förmånsbestämda förpliktelsen samt andelen av de förvaltningstillgångar och kostnader som är förbundna med planen på samma sätt som för andra förmånsbestämda pensionsplaner. Företaget ska också lämna de upplysningar som krävs för förmånsbestämda planer. När det inte finns tillräcklig information för att kunna redovisa pensionsplanen som förmånsbestämd ska den redovisas enligt punkt 30 i RR 29. Detta innebär att företaget ska redovisa planen som en avgiftsbestämd plan och lämna upplysningar som anges i punkt 30.(URA 42 p8)

2.8.2 URA 44⁸²

URA44 utkom i februari 2005. För företag som deltar i en pensionsplan som omfattar flera arbetsgivare, såsom Alecta, har redovisat enligt punkt 30 i IAS19, vilket innebär att pensionsplanen ska redovisas som avgiftsbestämd. När företagen kan erhålla sådan information att en övergång från att ha redovisat som avgiftsbestämd till att redovisa som förmånsbestämd är möjlig ska övergången redovisas som byte av redovisningsprincip i enlighet med RR5. Ett byte av redovisningsprincip sker normalt vid ingången av ett nytt räkenskapsår.⁸³

2.8.3 URA 45^{84,85}

URA45 utkom i mars 2005. Alecta har under hösten 2004 lämnat information som skulle göra det möjligt att redovisa pensionsplaner som är finansierade via Alecta som förmånsbestämda. Informationen som Alecta lämnat har ifrågasatts av FAR i fall informationen är beräknad på ett sätt som är förenligt med IAS 19. Akutgruppen har därför fått i uppgift av FAR att ange hur pensionsplaner finansierade i Alecta ska redovisas. Detta uttalande behandlar frågeställningen om vilka förutsättningar som ska vara uppfyllda för att företag ska kunna redovisa pensionsplaner som omfattar flera arbetsgivare som förmånsbestämda i enlighet med punkt 29 i IAS 19.

”En redovisning av företagets proportionella andel av förpliktelser, förvaltningstillgångar och kostnader förutsätter att dessa fastställts för planen som helhet. En beräkning av den proportionella andelen förutsätter också att det finns en konsekvent och tillförlitlig metod för att fördela förpliktelser etc. på dess deltagare. För detta krävs att planen innehåller regler för hur överskott och underskott i planen påverkar företagets avgifter i framtiden.”

⁸² De hänvisningar som görs till IAS 19 gäller också för RR 29

⁸³ www.redovisningsradet.se, URA 44, 2005-05-11

⁸⁴ De hänvisningar som görs till IAS 19 gäller också för RR 29

⁸⁵ www.redovisningsradet.se, URA 45, 2005-05-11

Om det inte finns tillräcklig information enligt ovan ska pensionsplaner som omfattar flera arbetsgivare redovisas som avgiftsbestämd.

Informationen som Alecta meddelat sina medlemsföretag 2004 är inte utformat enligt informationen ovan. Detta innebär att företag som har sina ITP-pensioner försäkrade i Alecta ska redovisa dessa som avgiftsbestämda enligt punkt 30 i IAS 19. När företag redovisar sina pensionsåtaganden försäkrade i Alecta som avgiftsbestämda ska upplysningar lämnas i enlighet med punkt 30 b och c samt punkt 46 i IAS 19. Upplysningar ska lämnas om att planen är en förmånsbestämd plan, skälet till varför det inte föreligger tillräcklig information för att möjliggöra en redovisning som förmånsbestämd, om ett över- eller underskott i planen kan påverka storleken på framtida avgifter, storleken på ett eventuellt över- eller underskott om det finns sådan information tillgänglig, på vilket sätt över- eller underskottet fastställts och eventuella konsekvenser för företaget (RR 29 p30b-c). Företaget ska också lämna upplysningar om vilket belopp som redovisats som kostnad för avgiftsbestämda planer (RR 29 p46). För att kunna redovisa förpliktelserna och förvaltningstillgångarna som förmånsbestämda år 2005 eller senare krävs att de förutsättningar är uppfyllda som anges ovan.⁸⁶

För företag som är noterade på börsen eller annan auktoriserad marknadsplats och företag som genom sin storlek har ett stort allmänt intresse vilka valt att tillämpa av EG kommissionen antagna IFRS/IAS skall fortsatt tillämpa URA 42 i koncernredovisningen och/eller i redovisningen för juridiska personer. URA 1-3 och URA 8-41 kommer att upphöra att gälla från och med den 1 januari 2005.⁸⁷

Vid en övergång från att redovisa Alectas förmånsbestämda pensioner till avgiftsbestämd enligt URA 42, 44 och 45, ska företagen göra ett byte av redovisningsprincip.

2.8.4 RR5, Byte av redovisningsprincip

I Redovisningsrådets rekommendation RR 5 klargörs dels hur effekterna av byte av redovisningsprincip ska redovisas samt hur gränsdragning ska göras mellan ändringar och uppskattningar och byte av redovisningsprincip (RR 5 p2). RR 5 överrensstämmer i allt väsentligt med motsvarande delar i IASC rekommendation IAS 8 (RR5 p16). Redovisning av pensionsförpliktelse som skuld istället för som ansvarsförbindelse ska redovisas som byte av redovisningsprincip samtidigt som ändrade antaganden om livslängd är en förändrad uppskattning och bedömning (RR5 p5). Som regel får byte av redovisningsprincip ske endast om det krävs för anpassning till en ny lag eller en svensk redovisningsrekommendation. Byte kan ske även om en sådan rekommendation saknas då det på goda grunder kan leda till en klart mer rättvisande bild av företagets resultat och ställning och om det inte strider mot rekommendationer som är utgivna av IASC (RR5 p7). Effekten av

⁸⁶ www.redovisningsradet.se, URA 45, 2005-05-11

⁸⁷ www.redovisningsradet.se/akut-uttalanden.html, 2005-04-25

byte av redovisningsprincip ska redovisas som korrigeringspost i ingående eget kapital. Det är den ackumulerade effekten med beaktande av skatteeffekten som ska redovisas om effekten kan fastställas med rimlig precision. Om detta inte går ska effekten av bytet ske med tillämpning framåt det vill säga den ska tillämpas på händelser och transaktioner som inträffar från och med ändringstidpunkten (RR5 p8). Effekten av ett byte av redovisningsprincip redovisas i not till balansräkningen. Med tillämpning av den nya redovisningsprincipen ska jämförelseuppgifter i årsredovisningar och delårsrapporter räknas om. Korrigeringen mot eget kapital ska ske för det första år som jämförelsen omfattar i de flerårsöversikter som lämnas i årsredovisningar. Företaget kan emellertid underlåta sig att göra omräkningar för ett eller flera år om omräkningen inte är meningsfull, eller då nyttan av informationen som en omräkning gör inte står i proportion till kostnaden för att ta fram informationen. Om företaget inte gör en omräkning ska information lämnas om orsaken till detta (RR5 p10). I normalfallet bör byte av redovisningsprincip ske från ingången av ett nytt räkenskapsår så att samma principer tillämpas i delårsrapporter och i årsbokslut.⁸⁸

2.9 Sammanfattning

I detta kapitel har en litteraturgenomgång skett och valet av litteratur har utgått ifrån hur problemområdet angripits.

Efter Kreugerkraschen på 1930-talet, uppstod förändringar i samhället och en utveckling inom redovisning skedde. Detta ledde till en kamp mellan staten och marknaden, som sedan reflekterats på uppbyggnaden av redovisningsregleringar. Efter bankkrisen, i början av 1990-talet, sköt svenska staten över pengar till bankerna för att rädda dessa. Statsskulden ökade kraftigt, och förpliktelserna för de framtida pensionerna kunde inte längre uppfyllas. Krisen ledde till att det allmänna pensionssystemet förändrades. Enligt författarna Sten Jönsson, Puxty et. al. och Willmott et. al. skapas ordningen i samhället i huvudsak av staten och marknaden, och att det finns motsättningar, både mellan och inom dessa. Då staten är starkt påverkad av marknadskrafterna är man i Sverige beroende av värderingar och ideal i samhället. I Sverige finns ett antal både privata och statliga normsättare. Inom Redovisningsrådet finns rådets Akutgrupp vilka gör uttalanden om redovisningsfrågor och svarar på frågor om hur Redovisningsrådets rekommendationer ska tolkas. IASB och FASB är de främsta normbildarna på den internationella marknaden. Föreställningsramar har utarbetats både på nationell- och internationell nivå, för att fylla ut de områden som inte normerats eller standardiserats. Här finns kvalitativa egenskaper som ställer krav på redovisningsinformationen hos företagen. Redovisningsprinciper anses påverka redovisningen av pensioner och även skapa problem med vilken princip som ska vara överordnad. Enligt försiktighetsprincipen bör pensionsåtagandet tas upp till

⁸⁸ FARs Samlingsvolym 2005 Del 1, RR5 Redovisning av byte av redovisningsprincip

ett belopp som motsvarar åtagandets försäkringstekniska värde. Innebörden av matchningsprincipen är att intäkterna skall matchas mot utgifterna för de resurser som använts för att skapa intäkterna. Jämförbarhet innebär att användaren skall kunna jämföra företagens prestationer dels mellan olika tidsperioder och dels mellan olika företag. Införandet av IAS har skett för att öka jämförbarheten även mellan internationella företag.

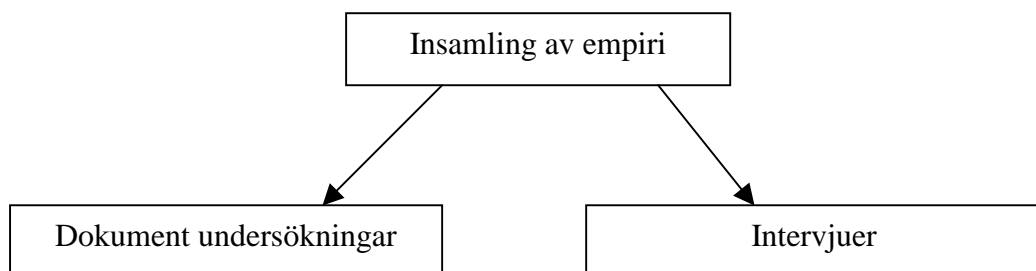
Det allmänna pensionssystemet i Sverige grundar sig på individens livsinkomst. Många anställda löntagare har även en tjänstepension, som ett komplement, som de får från arbetsgivaren och är antingen premiebestämd eller förmånsbestämd. Huvudskillnaden mellan förmånsbestämdplan och avgiftsbestämdplan är deras förhållande till risken. Där är även en skillnad i sättet som de redovisas på. Alecta sköter tjänstepensionen ITP på uppdrag av Svenskt Näringsliv och Förhandlings- och samverkansrådet PTK. IAS19 behandlar redovisning av pensioner och övriga ersättningar till anställda, för noterade företag. Redovisningsrådet har gett ut en rekommendation, RR29 Ersättningar till anställda, som väsentligt överensstämmer med IAS19, med ett undantag för redovisning av förmånsbestämda pensionsplaner i juridisk person. Redovisningen av förmånsbestämda planer för pensioner fick stora förändringar vid införandet av RR 29. Företagen ska använda aktuariella metoder för att tillförlitligt kunna beräkna det ersättningsbelopp som är intjänat av de anställda i utbyte av sina tjänster under tidigare och innevarande perioder. Då det inte har varit möjligt för företagen att redovisa Alectas förmånsbaserade pensionsplaner, enligt IAS 19, har därför flera uttalanden gjorts av Redovisningsrådets akutgrupp, URA 42, URA 44, och URA 45. Vid en övergång till IAS 19 har ett byte av redovisningsprincip skett.

3. Metod

I detta kapitel beskrivs tillvägagångssättet i undersökningen och vilka metodval som gjorts i uppsatsen. Kapitlet inleds med forskningsansats och vidare beskrivs fenomenet. Här beskrivs sedan tillvägagångssättet vid litteratursökning och datainsamling. I slutet av kapitlet får läsaren en bild av vikten att vara kritisk i informationssökandet för att informationen ska vara trovärdig och här ges också en slutlig sammanfattning på kapitlet. Avsikten med detta kapitel är att möjliggöra för läsaren att kritiskt granska vårt tillvägagångssätt vid skapandet av uppsatsen.

3.1 Forskningsansats

För att få fram konsekvenserna i företagens redovisning efter akutgruppens uttalande, URA42, har det i uppsatsen valts att gå från empiri till teori. Studien har bedrivits med en induktiv ansats. Vidare har avsikten varit att använda ett deskriptivt angreppssätt, då meningen med uppsatsen är att undersöka och beskriva faktiska handlingar och händelser. Insamlingen av empiri har gjorts i två steg, dokumentundersökningar och intervjuer, för att täcka av fenomenet.

Figur 3: Empiri insamling i två steg.

Det finns i huvudsak två olika tillvägagångssätt för att få fram information och kunskap inom det vetenskapliga arbetet. En indelning kan göras i deduktivt och

induktivt angreppssätt.⁸⁹ Vid användandet av det deduktiva sättet går man från teori till empiri det vill säga man börjar i befintlig teori och syftet är att testa denna. Vid induktiv ansats går forskaren motsatt väg, det vill säga från empiri till teori. Deduktiv metod är kritiserad för att producera begränsad information samt att forskaren enbart riktar in sig på information han eller hon tycker är relevant och på så sätt missa värdefull information. Vid induktiv metod är det idealiska om forskaren går ut i verkligheten, med helt öppet sinne och utan förväntningar, och samlar in relevant information. Målet är att ingenting ska begränsa vilken information som samlas in av forskaren. Kritiken mot induktiv metod är att det är omöjligt för forskaren att gå ut i verkligheten med helt öppet sinne. Undersökaren gör en avgränsning av informationen medvetet eller omedvetet.⁹⁰ Då det i uppsatsen har utgått ifrån ett fenomen i empirin, där undersökning av konsekvenserna i företagets redovisning granskas, faller det sig naturligt med en induktiv ansats i uppsatsen, som därmed utesluter den deduktiva ansatsen.

Nästa steg är att bestämma vilket angreppssätt uppsatsen ska ha, normativt eller deskriptivt. Det normativa talar om vad något bör vara och det deskriptiva talar om hur något är.⁹¹ Då uppsatsen ämnar beskriva och förklara ett fenomen, har uppsatsen ett deskriptivt angreppssätt. Här görs inget försök att lösa eller förbättra något, och därför är det normativa angreppssättet inte aktuellt i denna uppsats. Det är relevant att skriva en deskriptiv uppsats då man beskriver ett nytt fenomen, som det inte skrivits om tidigare inom ämnet⁹². Nackdelen med det deskriptiva angreppssättet är att den just bara förklarar och inte kommer med någon lösning av problemet eller på beteendet. Den induktiva ansatsen och det deskriptiva angreppssättet har valts då de bäst uppfyller målet med uppsatsen, att granska företagets agerande efter akutgruppens uttalande URA 42, och då dessa två sätt är lämpliga vid en undersökning av ett fenomen.

3.2 Fenomenologi

Fenomenet som undersöks är hur företagen agerar efter uttalanden från Redovisningsrådets akutgrupp URA42 och URA45. Fenomenologi är en filosofisk inriktning som har för avsikt att studera frågan om hur individer skapar mening i sin värld. Framför allt ska filosofen som studerar ett fenomen sätta sina egna förutfattade uppfattningar åt sidan.⁹³ Fenomenologen till skillnad mot positivisten söker efter helheten i delarna.⁹⁴ Fenomenologi är läran om det som visar sig och kan användas dels som en filosofi och dels som en kvalitativ forskningsansats. Fenomenologin sysslar ofta med existentiella frågor. I

⁸⁹ Artsberg Kristina, *Redovisningsteori- policy och –praxis* (2003), s. 31

⁹⁰ Jacobsen Dag Ingvar, *Vad, hur och varför?*, (2002), s. 34-35

⁹¹ Artsberg Kristina, *Redovisningsteori- policy och –praxis*, (2003), s 31

⁹² Rienecker & Stray Jörgensen, *Att skriva en bra uppsats*, (2002), s 102

⁹³ Bryman Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, (2002), s. 27

⁹⁴ Bjurwill Christer, *Fenomenologi*, (1995), s. 17

fenomenologi vill forskaren kunna beskriva upplevelsen av fenomenet utan förvrängning, alltså försöka undvika tolkningar av upplevelserna. Det man bör komma ihåg är att forskaren kan färga undersökningen med sina åsikter, och ska därför åsidosätta sina egna åsikter för att kunna se upplevelsen av fenomenet tydligt. Kritiken mot fenomenologin är att det inte ligger i människans makt att helt åsidosätta sin egen förståelse för att undvika en tolkning av fenomenet. Frågan är då hur mycket kan man få tolka och ändå kalla det fenomenologi? En forskningsfråga inom fenomenologi ska på något sätt alltid handla om den meningsskapande händelsen.⁹⁵ Genom sättet ett redovisningskoncept används på, får det en mening i en speciell kontext som ger en antydning till att redovisning kan vara ett kulturellt fenomen⁹⁶.

I uppsatsen har använts en kvalitativ metod med dokumentundersökning och individuella intervjuer. Kvalitativ metod har valts för att kunna gå på djupet och inhämta information för att förklara fenomenet. Valet av metod hänger samman med flera saker, bland annat undersökningens ämne, det sätt undersökningens ämne betraktats samt kunskapsytet med undersökningen.⁹⁷ Kvalitativ data är empiri i form av ord och meningar som förmedlar mening. Den stora skillnaden mellan en kvantitativ och en kvalitativ ansats ligger i hur öppen forskaren är för nya inslag och överraskande information under datainsamlingens gång. Kvantitativa ansatser har inte valts då de ofta är föga öppna för information som inte är känd i förväg.⁹⁸ Kvalitativ metod lägger vikt vid detaljer och det unika och är öppen i sin ansats och den kopplas till den induktiva ansatsen. Forskaren får ofta fram den korrekta förståelsen för ett fenomen. Kvalitativ metod bör väljas när man vill få klarhet i vad som ligger i ett fenomen. Den kvalitativa metoden har fördelar som öppenhet, hög intern giltighet, nyanserad data, närhet till respondenten, och flexibilitet.⁹⁹ Nackdelarna med kvalitativ metod är att den kan tendera att bli alldeles för subjektiv då respondenterna påverkas av forskarens egenskaper, problem med generalisering och bristande transparens.¹⁰⁰ I kvalitativ metod finns det flera olika sätt av datainsamling, till exempel, litteratursökning och datainsamling via dokumentundersökningar och intervjuer.

3.3 Litteratursökning

Sökning av litteratur har skett via Lunds universitetsbiblioteks databas Lovisa och Elin där vi använt sökord såsom, fenomenologi, Alecta, pensioner, URA42 etc. Litteratur till metodavsnittet i denna uppsats har också varit kurslitteratur från tidigare kurser som lästs vid Lunds universitet. Genom att läsa tidigare studier

⁹⁵ www.infovoice.se/fou/bok/kvalmet/10000009.htm, 2005-04-10

⁹⁶ Jönsson Sten, *Accounting Organizations and society*, (1991) s. 521

⁹⁷ Andersen Ib, *Den uppenbara verkligheten*, (1998), s. 33

⁹⁸ Jacobsen Dag Ingvar, *Vad, hur och varför?*, (2002), s. 135

⁹⁹ *Ibid*, s. 142-145

¹⁰⁰ Bryman Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, (2002), s. 269-271

inom ämnet har kontakt skapats med litteratur som anses vara användbar för metoddelen i uppsatsen. Handledaren har också rekommenderat en hel del litteratur och artiklar, vilka sedan använts. Sidor på Internet har också använts för att få fram information om pensionssystemet såsom Alecta, Försäkringskassan, de största revisionsbyråerna etc. Artiklar har sökts via Lunds universitets databaser. Tidskriften Balans har använts. Fars samlingsvolym och IAS har använts för att få kunskap om redovisning av pensioner, och för att få en förankring i lagar och regler. Årsredovisningar från börsnoterade företag har valts ut slumpmässigt från olika branscher med kriteriet att de har pensionsförsäkringar i Alecta.

3.4 Databasinsamling

Vid en kvalitativ ansats används både primär- och sekundärdata vid databasinsamling. I primärdata är öppna individuella intervjuer och gruppintervjuer de viktigaste typerna. Primärdata, innebär också att forskaren för första gången samlar in upplysningar. Sekundärdata däremot innebär att man använder sekundärdata som samlats in eller skrivits av andra för helt andra ändamål. Det är viktigt att tänka på, vad som är undersökningens syfte, hur tillförlitligheten är, samt vem som står bakom sekundärdatan.¹⁰¹ Sekundärdatan som använts i uppsatsen är relevant litteratur inom området. Litteraturen har bestått av såväl kurslitteratur som facklitteratur. Databaser och elektroniska källor såsom Internet har även använts. Dessutom har vetenskapsartiklar och årsredovisningar studerats. Det räcker inte enbart med sekundärdata för att genomföra undersökningar till denna uppsats utan det har också samlats in och analyserat primärdata, som enbart varit ämnad för den här undersökningen. För att få in primärdata har kvalitativ öppen intervju gjorts med Alecta. Intervjuer används ofta av kvalitativa forskare och det är flexibiliteten i intervjuer som gör den så attraktiv.¹⁰²

3.4.1 Dokumentundersökning

Dokumentundersökningar har bestått av att granska årsredovisningar och finansiella rapporter från ett antal utvalda börsnoterade företag med kriteriet att de ska ha pensionsförsäkringar i Alecta. Dessutom har artiklar använts, för att få tillgång till aktuell information om pensioner. Utifrån litteratur- och dokumentundersökningarna har vi fått fram frågor som vi kunnat använda vid våra kvalitativa intervjuer. Utöver dokumentundersökningen har intervjuer med redovisningsansvariga på företag och experter på revisionsbyråer utförts för att kunna studera problemet på djupet, som uppstått efter akutgruppens uttalande.

¹⁰¹ Jacobsen Dag Ingvar, *Vad, hur och varför?*, (2002), s. 185-188

¹⁰² Bryman Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, (2002), s. 299

3.4.2 Intervjuer

För att samla in primärdata är intervjuer viktiga. Den öppna individuella intervjun innebär att respondenten lämnas stort utrymme att fritt besvara frågorna med få eller inga begränsningar. Öppen intervju är fördelaktig när det är relativt få respondenter i en undersökning. Det är vanligt att intervjun sker med ett personligt möte eller genom telefonsamtal.¹⁰³ Det finns sedan flera olika sorters intervjumetoder, som t ex. strukturerade intervjuer och semistrukturerade intervjuer. Den strukturerade intervjun kallas också ofta för standardiserad intervju och innebär att frågorna är fastställda i förväg med fasta svarsalternativ. Semistrukturerad intervju inbegriper många olika exempel på intervjuer. Den utgår i regel från att intervjuaren har ett antal frågor som är allmänt formulerade och som inte har en specifik ordningsföljd. Ett val kan sedan göras mellan öppna eller slutna frågor.¹⁰⁴ Slutna frågor innebär att respondenterna får fasta svarsalternativ till frågorna. De här frågorna är mycket lättare att sammanställa svaren på, då svaren är begränsade. Nackdelen med slutna frågor är att de begränsar just svaren på frågorna och speglar därigenom också intervjuarens åsikter. Fördelen med öppna frågor är att de kan ge ovanliga svar och svar med stor variation, frågorna fokuserar alltså på respondenternas åsikter. Öppna frågor är också bra när något ska undersökas som inte tidigare undersökts. Nackdelen med öppna frågor är bland annat att det är svårare att sammanställa svaren från respondenterna, då de kan vara både långa och mycket varierande svar på frågorna.¹⁰⁵

Enkäter har en viss likhet med strukturerad intervju. Skillnaden är att ingen intervjuare finns närvarande vid enkäten. Respondenterna får därför själva läsa och besvara frågorna.¹⁰⁶ Fördelen med enkäter är att det blir ofta billigare och mindre tidskrävande än vid intervjuer, då man inte behöver besöka respondenterna. Respondenterna kan besvara en enkät då de har tid, och passar därför ofta respondenterna bättre.¹⁰⁷

För uppsatsen har flertalet frågor behövt besvaras. Frågorna har ställts till redovisningsexperter på revisionsbyråer, pensionsexpert på PTK, IAS ansvarig på Alecta och även redovisningsansvariga ute i de företag som valts att studera¹⁰⁸. Experterna på revisionsbyråerna har valts ut från de största revisionsbyråerna i Sverige, då de antas ha störst andel av de noterade företagen som kunder. Urvalet av redovisningsansvariga på företagen har valts ut på de företag vars årsredovisningar som tagits med i dokumentundersökningen. Frågor har också ställts till en tidigare ansvarig i Alectas IAS-grupp. Respondenten från PTK, är en pensionsexpert men dock inte en redovisningsexpert, har intervjuats. Detta har gjorts för att få en vidare syn på fenomenet. En utgång från semistrukturerad

¹⁰³ Jacobsen Dag Ingvar, *Vad, hur och varför?*, (2002), s. 57, 160

¹⁰⁴ Andersen Ib, *Den uppenbara verkligheten*, (1998), s. 161 ff

¹⁰⁵ Bryman Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, (2002), s. 157

¹⁰⁶ Andersen Ib, *Den uppenbara verkligheten*, (1998), s. 163 ff

¹⁰⁷ Bryman Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, (2002), s. 145 ff

¹⁰⁸ Respondenter, se Källförteckning.

intervju har legat till grund för intervjuerna, då det innebär en kombination utav flera olika sorters intervju tekniker bland annat att respondenterna får svara på frågor som är fastställda i förväg¹⁰⁹. Intervjuerna har utförts via telefon och e-mail, då det skulle vara kostsamt att besöka alla respondenterna på grund av deras geografiska läge. Flertalet av respondenterna har haft en önskan om att få besvara frågorna via e-mail på grund av deras svårigheter att avsätta tid för personliga intervjuer och telefonintervjuer. Personliga intervjuer har därför inte varit möjliga. Fördelen är dock att respondenterna inte påverkas i samma grad av intervjuareffekten, det vill säga de påverkas inte av intervjuarens beteende och tonfall¹¹⁰. Frågorna som ställts är av öppen karaktär. Detta innebär att det lämnats stort utrymme för respondenterna att svara på. Fördelen med öppna frågor är att de inte påverkar respondenternas svar vilket det i större grad sker i slutna frågor då respondenterna får svarsalternativ. Respondenternas svar kan också sammanställas på ett mer jämförbart sätt då de fått ta del av frågorna¹¹¹.

Det är viktigt att vara uppmärksam på att det verkligen är primärdata som samlas in vid intervjuer. Det händer ofta att intervjupersonerna återger sådant som de inte upplevt själva utan hämtat från någon annan källa. Dessa data är då att betrakta som sekundärdata och källan till informationen är då inte känd.¹¹² Vid en intervju bör man alltså granska validiteten i informationen man får in.

3.5 Validitet, Reliabilitet

Vid undersökningar måste empirin vara valid och reliabel. Med valid menas att empirin är giltig och relevant. Giltighet och relevans kan delas upp i två delkomponenter, intern giltighet och extern giltighet. Intern giltighet och relevans handlar om vi faktiskt mäter det vi tror oss mäta. Extern giltighet och relevans gäller om mätningen från en begränsad grupp kan vara giltig också i andra sammanhang.¹¹³ Med reliabilitet menas tillförlitlighet och trovärdighet och innebär att undersökningen måste gå att lita på. En undersökning har hög reliabilitet om vi gör exakt samma undersökning en gång till och får ungefär samma resultat som första gången.¹¹⁴ I idealfallet utnyttjar en kvalitativ undersökning flera olika metoder för datainsamling. Ingen undersökning kan ge en total bild utan ger endast en liten bit av verkligheten. Genom att använda flera olika metoder kan vi få flera olika perspektiv på ett fenomen och då få lite mer av en helhetsbild.¹¹⁵ För att detta ska kunna uppfyllas krävs det att man intar en kritisk hållning i undersökningen.

¹⁰⁹ Bryman Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, (2002), s. 123

¹¹⁰ Jacobsen Dag Ingvar, *Vad, hur och varför?*, (2002), s. 162

¹¹¹ Bryman Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, (2002), s. 123

¹¹² Artsberg Kristina, *Redovisningsteori –policy och –praxis*, (2003), s. 46

¹¹³ Bryman Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, (2002), s. 43 f

¹¹⁴ Jacobsen Dag Ingvar, *Vad, hur och varför?*, (2002), s. 21-22

¹¹⁵ *Ibid*, s. 191

3.6 Källkritik

För att vara säker på att det använts relevant och tillförlitlig information har den i största mån inhämtats från originalkällorna.¹¹⁶ Dock finns ett medvetande om att en del litteratur varit ålderdomlig och därför har information från bland annat Internet använts. Vid användandet av information från Internet har hållningen varit extra kritisk, jämfört med information från exempelvis vetenskapsartiklar. Det har varit ett problem med att få göra telefonintervjuer med respondenterna i undersökningarna och därför har merparten av intervjuerna gjorts via e-mail. Detta har gjort att det varit svårt att få in tillräckligt med svar från respondenterna samt att det varit svårt att ställa motfrågor. Svartsbortfall samt uteblivna motfrågor kan ha påverkat vår uppsats negativt¹¹⁷. Revisorerna som valts ut för våra intervjuer är pensionsexperter och anses kunniga inom området för att kunna ge relevant och korrekt information. Respondenterna på företagen anses vara lämpliga eftersom de genom sina befattningar på företagen kommer i kontakt med problemställningen i praktiken. En större kvantitativ empirisk undersökning hade kanske bättre kunnat visa vilka olika effekter redovisningssätten av pensioner får i företagens årsredovisningar. Då pensionsexperterna inom revisorskåren är förhållandevis få till antalet har gruppen av respondenter inom revisorerna varit starkt begränsad. Det är viktigt att kritiskt värdera källans förmåga att ge riktig information om det som studerats¹¹⁸. Det är viktigt att vara medveten om att våra tidigare kunskaper och erfarenheter omedvetet kan påverka våra val av undersökningsmetoder och tolkningar av resultaten.¹¹⁹

3.7 Sammanfattning

Då uppsatsen undersöker konsekvenserna i redovisningen efter akutgruppens uttalande URA42, har det fenomenologiska tankesättet präglat undersökningen. Detta genom att successivt inhämta information och kunskap om det studerade fenomenet och få en helhet av de olika delarna. Studien har bedrivits med en induktiv ansats då undersökningen går från empiri till teori. Då avsikten med uppsatsen är att beskriva och undersöka faktiska handlingar och händelser har det deskriptiva angreppssättet använts. För att täcka av fenomenet har insamlingen av empiri gjorts i två steg, dokumentundersökningar och intervjuer. För att kunna gå på djupet och inhämta information som bäst kan besvara forskningsfrågan har kvalitativ metod använts vid de båda undersökningarna. Dokumentstudien har bestått i att granska årsredovisningar för ett antal företag. Företagen har valts ut efter kriterierna att de ska ha försäkringar i Alecta samt att de ska vara börsnoterade. Utifrån dokumentundersökningen och litteraturstudierna har frågor

¹¹⁶ Bryman Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, (2002), s. 357

¹¹⁷ *Ibid*, s. 149

¹¹⁸ Jacobsen Dag Ingvar, *Vad, hur och varför?*, (2002), s. 260

¹¹⁹ *Ibid*, s. 43

uppstått, som kunnat användas vid intervjuerna. Intervjuer har gjorts med redovisningsansvariga på företagen samt med experter på revisionsbyråerna. Redovisningsansvariga på företagen har valts ut efter de årsredovisningar som användes i dokumentundersökningen. Vid intervjuerna med experter har dessa valts ut från de största revisionsbyråerna i Sverige då de anses ha störst erfarenhet av redovisning och revision i noterade företag. Intervjuerna har till största delen gjorts via e-mail då respondenterna haft en önskan om detta på grund av deras brist på tid att vara delaktiga vid en telefonintervju. Litteraturen har bestått av såväl kurslitteratur som facklitteratur. Dessutom har vetenskapsartiklar och årsredovisningar studerats. På vägen har svårigheter upplevts med att finna aktuell relevant litteratur. Information har även sökts bland elektroniska artiklar via Lovisa och Elin vid Lunds Universitets databas, men även där har en del funnits ålderdomliga. Internet har använts vid informationssökning för att få tillgång till aktuell information om pensioner. Sidor på Internet som använts är bland annat de stora revisionsbyråernas hemsidor, Försäkringskassan, Alecta etc.

4. Resultatredovisning av dokumentstudie

I detta avsnitt av uppsatsen presenteras det empiriska materialet som framkommit vid våra dokumentundersökningar. I dokumentstudien analyseras årsredovisningar hos nio utvalda företag som har pensionsplaner hos Alecta. Syftet med dokumentstudien är att se vilka effekter införandet av IAS19/RR29 har fått i företagens redovisning, detta för att skapa en större förståelse för problemet och för att få en förankring i verkligheten.

4.1 Dokumentstudie¹²⁰

I dokumentstudien har det framkommit att alla frågor inte har varit möjliga att få svar på. Vi anser dock att studien har gett oss värdefull information som vi kan använda i uppsatsen. Årsredovisningarna har studerats med utgångspunkt från tolv frågor. Svaren som frågorna genererat följer i tabellen efter frågorna.

1. Började företaget tillämpa RR29 1/1 2004?
2. Redovisas pensionsplaner i Alecta som avgiftsbestämda?
3. Redovisas RR29 som byte av redovisningsprincip?
4. Påverkas eget kapital?
5. Redovisas hur tillämpningen av RR29 påverkat eget kapital?
6. Är förändringen i eget kapital positiv?
7. Är förändringen i eget kapital negativ?
8. Påverkas resultatet?
9. Redovisas hur tillämpningen av RR29 påverkat resultatet?
10. Är förändringen i resultatet positiv?
11. Är förändringen i resultatet negativt?
12. Skriver de något om URA42 eller hur pensionsplaner i Alecta ska redovisas?

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Axfood	JA	JA	JA	JA	JA	JA	NEJ	NEJ	JA			JA

¹²⁰ Axfoods Årsredovisning 2004, Ericssons Årsredovisning 2004, Gambros Årsredovisning 2004, Holmens Årsredovisning 2004, H & M:s Årsredovisning 2004, NCCs Årsredovisning 2004, SAS Årsredovisning 2004, Scantias Årsredovisning 2004, Trelleborgs Årsredovisning 2004,

Ericson	JA	JA	JA	JA	JA	NEJ	JA	NEJ	NEJ			JA
Gambro	JA	JA	JA	JA	JA	NEJ	JA	NEJ	NEJ			JA
Holmen	NEJ	JA	JA	JA	JA	JA	NEJ	NEJ	NEJ			JA
H&M	NEJ	JA	NEJ	NEJ	NEJ			NEJ	NEJ			JA
NCC	JA	JA	JA	JA	JA	NEJ	JA	NEJ	JA			JA
SAS	JA	NEJ	NEJ	NEJ	NEJ			NEJ	NEJ			JA
Scania	JA	JA	JA	JA	JA	JA	NEJ	NEJ	NEJ			JA
Trelleborg	JA	JA		JA	JA	NEJ	JA	NEJ	NEJ			JA

Tabell 2: Redovisning av dokumentstudie.

4.1.1 Tillämpning av RR29

De flesta företagen som undersökts i dokumentstudien började tillämpa RR29 den 1 januari 2004 i sin koncernredovisning. De enda undantagen är företagen Holmen och H&M som började redovisa i enlighet med RR29 redan innan den 1 januari 2004. Innan övergången 2004 till att redovisa enligt RR29 har samtliga undersökta företag tillämpat FAR 4 vid redovisning av pensioner och andra ersättningar efter pensionering. Tillämpningen av RR29 gör att förmånsbaserade pensionsplaner inom koncernernas samtliga dotterbolag redovisas enligt gemensamma principer.

4.1.2 Redovisning av pensionsplaner i Alecta

Denna fråga inriktar sig på hur företagen redovisar sina pensionsplaner i Alecta. Vid redovisningen av pensionsplaner i Alecta är det enbart SAS som avviker från de andra. Övriga företag redovisar pensioner i Alecta som avgiftsbestämda vilket de även gjort innan tillämpningen av RR29 och innan URA42 utkom. SAS däremot fortsätter att redovisa sina pensionsplaner i Alecta som förmånsbestämda. Detta baserat på ett avtal med Alecta. SAS har ingått ett särskilt och specifikt avtal med Alecta av vilket det framgår att Alecta åtagit sig att beräkna SAS pensionsåtaganden avseende Alectaplanen på ett sätt som möjliggör en redovisning enligt IAS 19. Alecta har särskilt intygat att denna information är korrekt och tillförlitlig för att kunna redovisa enligt IAS 19. Överenskommelsen med Alecta innebär också att SAS erhållit en skriftlig beskrivning över hur eventuella överskott kan komma SAS tillgodo i form av antingen direkt eller indirekt premiereduktion eller genom kontant återbetalning. SAS uppfattning är att den information som erhållits från Alecta är korrekt och tillförlitlig samt möjliggör en redovisning av SAS proportionella andel av den förmånsbestämda förpliktelsen samt de förvaltningstillgångar och kostnader som är förknippade med Alectaplanen.

4.1.3 Byte av redovisningsprincip vid införandet av RR29

H & M nämner inget i sin årsredovisning om att införandet av RR29 har lett till ett byte av redovisningsprincip. SAS redogör att tillämpningen av RR29 inte har påverkat koncernens resultat, ställning och eget kapital. Trelleborg skriver inte i sin årsredovisning att det skett ett byte av redovisningsprincip efter att de börjat redovisa enligt RR29. Jämfört med föregående år är det enbart RR29 som tillkommit i övrigt är tillämpade redovisningsprinciper oförändrade i Trelleborgs koncernredovisning. De övriga företagen i dokumentundersökningen anger att införandet av RR29 har resulterat i ett byte av redovisningsprincip.

4.1.4 Påverkan på företagens eget kapital

I dokumentstudien har fyra frågor använts för att se hur eget kapital har påverkats. Undantaget H & M och SAS så har eget kapital påverkats av införandet av RR29 i samtliga av de andra företagen. Alla de företag som har angett i sin årsredovisning att eget kapital påverkas av införandet av RR29 har också skrivit i respektive årsredovisning hur det egna kapitalet har påverkats. På grund av den nya redovisningsprincipen har det uppstått en engångseffekt, vilken har bokförts direkt på eget kapital. Eftersom både H & M och SAS angett att eget kapital inte påverkas av införandet av RR29 har deras årsredovisningar inte givit några svar på fråga 6 och 7. Tre av de andra företagen har en positiv förändring i eget kapital och fyra av företagen har en negativ förändring av eget kapital. Hur företagens egna kapital påverkats redogörs här i punktform. Samtliga belopp är efter skatt.

Axfood	+14 MSEK
Ericsson	-1,3 Miljarder SEK
Gambro	-19 MSEK
Holmen	+47 MSEK
H & M	Ingen effekt
Ncc	-59 MSEK
SAS	Ingen effekt
Scania	+26 MSEK
Trelleborg	-131 MSEK

4.1.5 Påverkan på företagens resultat

I dokumentstudien har fyra frågor använts för att se hur företagens resultat har påverkats. Resultatet påverkas inte i något av fallen. Förändringar efter införandet av RR29 har bokförts direkt mot eget kapital. Det är endast två företag som har skrivit ut i sina årsredovisningar att införandet av RR29 inte har påverkat deras resultat. De andra företagen har inte skrivit ut att resultatet inte påverkats, men det går ändå att utläsa av deras årsredovisningar att resultatet inte påverkats. Då inget företags resultat har påverkats har två av frågorna inte lett till några svar.

4.1.6 Redovisning av pensionsplaner i Alecta efter URA42

Samtliga deltagande företag i studien har i sina årsredovisningar skrivit att de planer som administreras via Alecta klassificeras som förmånsbestämda men då Alecta inte kunnat lämna erforderlig information redovisas dessa som avgiftsbestämda. SAS hävdar genom sitt avtal med Alecta att de kan frångå denna rekommendation.

4.2 Sammanfattning

Vid dokumentundersökningen har det visat sig att sju av nio undersökta företag började redovisa enligt RR29 1 januari 2004. Samtliga undersökta företag förutom SAS, redovisar sina pensionsplaner i Alecta som avgiftsbestämda. Då företagen redan innan införandet av URA42 redovisat pensionsplanerna i Alecta som avgiftsbestämda innebär URA42 ingen förändring av sättet att redovisa pensionerna på. Införandet av RR29 har dock påverkat företagens egna kapital som en engångseffekt, genom att ett byte av redovisningsprincip har skett. Resultatet påverkas inte i något av fallen. Förändringar efter införandet av RR29 har bokförts direkt mot eget kapital. Samtliga företag nämner något om URA42 eller hur pensionsplaner i Alecta ska redovisas i sina årsredovisningar. Dokumentstudien har genererat frågeställningar som sedan använts vid intervjuerna med respondenterna. I nästa kapitel följer en sammanställning av svaren från intervjuerna.

5. Resultatredovisning av intervjuer

I detta avsnitt av uppsatsen presenteras det empiriska materialet som framkommit vid intervjuerna. Syftet med intervjustudien är att få klarhet i frågeställningarna som genererats utifrån dokumentstudien. Intervjuerna har riktats till redovisningsexperter både inom företag och inom revisorsbranschen.

5.1 Inledning

Intervjuer har gjorts med en person från Alecta, en person från PTK, tre personer från revisionsbyråer samt med personer från fyra av företagen som låg till grund för dokumentundersökningen. Frågorna som ställts har varierat utifrån kategorin pensionsexperter, företag och Alecta. (se bilaga 1 och 2). Kontakt har tagits med 10 olika pensionsexperter varav fem har svarat. Däri ingår Alecta och PTK. Dessutom har sex av företagen i dokumentstudien tillfrågats, varav fyra har deltagit i intervjuer.

5.2 Sammanställning av svaren från Alecta

Frågorna till Alecta har behandlat URA42, Alectas uträkning av företagens andelar, framtida redovisning av pensionsplaner och eventuella effekter för Alecta. Alecta menar att de kan räkna ut företagens andelar men att det ligger en större problemställning bakom själva problemet än den att Alecta inte "kan" räkna ut företagens andelar. Det är konstruktionen av försäkringstryggande ITP som medför svårigheten. Regelverket kräver att det finns ett konsekvent och tillförlitligt sätt att fördela förpliktelser, kostnader och tillgångar. Det måste finnas angivet hur man gör då man har ett överskott och hur detta skall fördelas. Likväl om det finns ett underskott måste det framgå hur detta skall fördelas. Inom ITP-planen och den försäkrings tryggande formen så finns detta inte angivet idag. Det är enligt Alecta av denna anledning som akutgruppen kommit med sitt uttalande (URA42). Detta då försäkringstryggande ITP idag inte kan redovisas som en förmånsbestämdplan enligt RR29 p. 29 och att man därför hänvisar till punkterna 30-32b i RR29 istället. Denna problematik påpekade Alecta på ett tidigt stadium (ungefär år 2000) vid remissyttrandet till Akutgruppens första utkast till yttrandet. Vid det stadiet menade Akutgruppen att försäkringstryggande ITP var att betrakta som en förmånsbestämd plan men att den skulle redovisas som en avgiftsbestämd

plan på grund av de nämnda problemställningarna. Vid nästa remissrunda under 2002 ändrade Akutgruppen sitt uttalande och menade att försäkringstryggande ITP var att betrakta som förmånsbestämd och skulle då också redovisas som en sådan. Även denna gång beskrev Alecta de centrala problemställningarna. Svaret blev att schabloniseringar, förenklingar och liknande skulle göras för att få fram värdet. Detta gjorde Alecta under en tid med hjälp från de större revisionsbolagen. För ungefär ett år sedan erbjöd Alecta två tjänster, Grunddata och Beräkningstjänst, för att deras kunder skulle kunna redovisa sina pensionsplaner som förmånsbestämda. Alecta menade dock att problemställningarna kvarstod. Det startades en IAS-grupp på Alecta som tillhandahöll tjänster, som innefattade information om förmånsbestämda pensioner, som hjälp till deras kunder för att kunna redovisa efter regelverket. IAS-gruppen på Alecta lades ner efter uttalandet från akutgruppen då det inte längre fanns någon anledning för Alecta att fortsättningsvis ge kunderna denna service då förmånsbestämda pensioner efter URA 42, fortsättningsvis ska redovisas som avgiftsbestämda. Vidare menar Alecta att det kanske inte är så klokt att driva den fortsatta utvecklingen av redovisning av försäkringstryggande ITP och hävda att de ska redovisas som förmånsbestämda. En lösning är att helt och hållet exkludera försäkringstryggande ITP från redovisningen enligt IAS19/RR29 punkt 29. Vilket värde får en redovisning av försäkringstryggande ITP som redovisas som förmånsbestämd? Det är alltså konstruktionen på försäkringstryggande ITP som gör att man inte kan redovisa den enligt p. 29 i RR29 och därför drog Alecta tillbaka sina tjänster att beräkna värdet då Akutgruppen kom med sitt uttalande. URA 42 kan anses vara en permanent lösning. Det enda som kan förändra detta är om andra åtgärder vidtas, det vill säga om det sker en förändring i försäkringstryggande ITP pensionsplanen, eller om det är något som förändras i regelverket, eller om det sker en uttagning ur regelverket av RR 29 eller IAS 19. Det är Svenskt näringsliv och PTK som förhandlar om konstruktionen på ITP. Alectas uppgift är att administrera planen på uppdrag av parterna och i enlighet med deras resultat efter deras förhandlingar. För tillfället pågår inga nya förhandlingar om ITP konstruktionen.

Att URA 42 skulle påverka försäkringar i Alecta är inte troligt, då RR 29/IAS 19 i huvudsak gäller noterade företag. Noterade företag kan ha hanterat sitt tryggnad av ITP bland annat genom stiftelser eller kontoföring och det enda de har i Alecta, är vad som kan kallas för riskdelarna i ITP. Många av de företag som har försäkringstryggande i Alecta är i huvudsak medelstora och mindre företag och de finns inte inom ramen för IAS 19 regelverket, och då är tillämpningen av IAS 19 frivilligt. Därför kommer inte Alecta att påverkas av företagets svårigheter att redovisa de förmånsbestämda pensionerna. I vissa enskilda fall kan det säkert få det men inte i någon större omfattning.

SAS har ett avtal med Alecta där man gjort en särskiljning vad gäller deras tillgångssida och deras piloter. Detta medför att de kan identifiera tillgångarna och därmed redovisa som förmånsbestämda pensionsplaner. Denna konstruktion gäller endast för SAS. När avtalet skrevs tog det inte sikte på IAS19.

5.3 Sammanställning av svaren från PTK

Frågorna som ställts till PTK, en samverkansorganisation för privata tjänstemän, är samma frågor som ställts till pensionsexperter på revisionsbyråerna. Respondenten anser att URA42 kommer att vara en permanent lösning så länge som Alecta har nuvarande administration av ITP. Effekten av URA42 kan möjligen bli en positiv överraskning för företagen om överskotten i Alecta blir så stora att det ska delas ut mer pengar till företagen. Å andra sidan så kan det bli negativt om förvaltningen går så dåligt att man måste betala mer men då blir det enbart en extra kostnad. Ingen skuld som belastar balansräkningen. Om pensionerna i Alecta redovisas som förmånsbestämda så kan företagen med hjälp av potentiella överskott hos Alecta för sina anställda få ett ”felaktigt” positivt värde och vice versa. Vid avgiftsbestämda pensionsplaner flyttas risken till den anställde medan förmånsbestämda hittills varit bra för den anställde och är det fortfarande för det stora flertalet. Hur ser framtiden ut vad gäller redovisning av pensionsplaner? Om revisorerna får härja fritt blir det en gyllene marknad för dem och redovisningskonsulter och till vad nytta?

5.4 Sammanställning av svaren från pensionsexperter på revisionsbyråerna

Följande avsnitt är en sammanställning av svaren från pensionsexperter på revisionsbyråerna. Redovisningen av svaren från frågorna kategoriseras utifrån fyra olika temaområden.

5.4.1 Redovisning enligt URA42/URA45

Innan Redovisningsrådets Akutgrupp kom med sitt uttalande, URA42, att en pensionsplan försäkrad i Alecta ska klassificeras som förmånsbestämd och redovisas som avgiftsbestämd, redovisade företagen sina pensionsåtaganden hos Alecta som avgiftsbestämda. Den premie som företaget betalar till Alecta redovisas således som en kostnad när premien betalas. Flertalet av respondenterna anser att lösningen enligt URA 42 kommer att bli en permanent lösning eftersom Alecta förmodligen inte kommer att kunna lämna uppgifter som gör att redovisning kan ske som en förmånsbestämd plan. Detta beror inte på att Alecta lider brist på information om pensionsåtagandena utan på konstruktionen av ITP-planen som är försäkrad hos Alecta. En respondent anser dock att allt är föränderligt och att inget skulle vara permanent. Effekten för bolagen är att de i koncernredovisningen skriver att man har ett förmånsbestämt åtagande men redovisar som avgiftsbestämd. Respondenten menar att kåren analytiker troligtvis inte gillar detta. Att företagen tar upp någon sorts andel av Alectas förvaltningstillgångar anses inte vara aktuellt då det dels är svårt att finna en

fördelningsnyckel och dels är det Alectas styrelse som beslutar hur överskotten ska användas till pensionstagare, återbetalning eller rabatt till arbetsgivare. Det går därmed inte för företagen att hävda att de kontrollerar tillgången i Alecta anser respondenterna.

5.4.2 De olika redovisningssättens påverkan på företagen, förmånsbestämd vs avgiftsbestämd

En redovisning av avgiftsbestämda planer innebär att ingen skuld redovisas i balansräkningen utan de löpande premiebetalningarna redovisas som en kostnad då de betalas. Förmånsbestämda planer redovisas som en nettoskuld i balansräkningen och en nettokostnad i resultaträkningen. Både skulden och kostnaden baseras på beräkningar som utförs av en aktuarie. Ett stort antal upplysningar om bland annat de olika delposterna i skulden och kostnaden måste lämnas om förmånsbestämda planer. Vid en avgiftsbestämd pensionsplan är upplysningskraven betydligt mindre. Huruvida de olika sätten att redovisa på påverkar företagen skiljer från företag till företag och är inte helt bevisat då det inte finns några empiriska studier om detta.

5.4.3 För och nackdelar med att förvalta pensionsförpliktelserna själv jämfört med förvaltning hos Alecta

Detta är både en riskfråga och en finansieringsfråga. Vid egen förvaltning står företaget själv för risken. Företagens åsikter om Alectas förmåga att förvalta de inbetalda premierna spelar också in i resonemanget om hur pensionerna ska förvaltas. När företagen har förpliktelsen i sin egen balansräkning har de också bättre kontroll över vad som händer. Det är inte längre så attraktivt att låta pensionspengarna arbeta kvar i det egna bolaget på grund av det allmänna ränteläget. Det är också skillnader i skattekonsekvenser och likvidflöden vid förvaltning av pensioner i egna företaget jämfört med en förvaltning i Alecta.

5.4.4 Respondenternas egna åsikter om avgifts- och förmånsbestämda pensionsplaner

Ur ett redovisningsmässigt perspektiv är det uppenbart att avgiftsbestämda pensionsplaner är lättare att redovisa. En förmånsbestämd plan är betydligt mer komplicerad att redovisa. Respondenterna förstår de företag som, om de kan erbjuda sina anställda avgiftsbestämda pensionsplaner och därmed en gång för alla reglera varje års pensionskostnad. Vid avgiftsbestämda planer bär den anställde risken och vid förmånsbestämda planer bär företaget risken. Vid avgiftsbestämda planer har företaget full kostnadskontroll och det finns inga riskmoment men det finns inte heller någon uppsida. Ett problem med avgiftsbestämda planer är att de premier som man skickar ut kommer aldrig

tillbaka till företagen. Vid förmånsbestämda planer som är fonderade, där kan pengar komma tillbaka om det visar sig att förvaltningen går bättre än kalkylerat, t.ex. återbetalning från Alecta. Det största problemet med redovisning av förmånsbestämda planer är att det krävs ett stort antal beräkningsmässiga antaganden, vilka är både tidskrävande och kostnadskrävande. Trenden går idag mot avgiftsbestämda pensionsplaner. Respondenterna anser att det sätt som anges i RR 29/IAS 19 är ett bra sätt att redovisa pensioner på.

När det gäller framtiden kommer förmodligen redovisningen av pensioner att vara den samma som idag, men respondenterna tror att IASB kommer att komma ut med en ny standard med fler detaljer och områden, om redovisningen av pensioner.

5.5 Sammanställning av intervjuer med medverkande företag

Frågorna som ställts till företagen har inte riktats mot SAS, då de har valt att fortsättningsvis redovisa sina pensionsåtaganden i Alecta som förmånsbestämda. Enligt SAS: s årsredovisning har detta kunnat ske då de har fått uppgifter av Alecta om deras pensionsplaners värde

Företagen som medverkat i intervjuerna uppger att innan URA42 kom redovisade de sina pensionsåtaganden i Alecta som avgiftsbestämda. Det har inte medfört några förändringar i företagets eget kapital eller resultat i och med införandet av URA42. Det är enbart premien som betalats in till Alecta under året som påverkat resultatet som en kostnad, men detta är inte en följd av införandet av URA42 utan detta har redovisats på samma vis i tidigare års resultaträkning. Företagen nämner också att uttalandet från Redovisningsrådets akutgrupp inte påverkat huruvida de kommer att välja pensionslösningar via Alecta i större eller mindre utsträckning i framtiden. Förvaltningsmöjligheter i framtiden ses över kontinuerligt men inget är bestämt i nuläget. Enligt företagen är fördelarna med att förvalta pensionsförpliktelseerna själva att de kanske kan förvalta tillgångarna bättre samt att förvaltningen av pensionerna kan ske till en lägre kostnad jämfört med Alecta. Nackdelarna med att förvalta pensionsförpliktelseerna själva är enligt företagen att bolaget utsätts för en större risk, vilket kan leda till en högre kostnad för företaget. En respondent säger att även om de kunnat redovisa pensioner i Alecta som förmånsbestämda hade det inte haft någon större betydelse för deras företag eftersom endast 10 % av deras anställda finns i Sverige. De anser sig också sakna resurser för att förvalta pensionerna själva jämfört med att låta Alecta förvalta dem.

5.6 Sammanfattning

Alecta menar att de kan räkna ut företagets andelar men det är konstruktionen av försäkringstryggande ITP som medför svårigheter. Det måste finnas angivet hur man gör då man har ett överskott och hur detta skall fördelas. Det är enligt Alecta av denna anledning som akutgruppen kommit med sitt uttalande (URA42). För tillfället pågår inga nya förhandlingar om ITP konstruktionen. URA 42 kan anses vara en permanent lösning. Det enda som kan förändra detta är om andra åtgärder vidtas, det vill säga om det sker en förändring i försäkringstryggande ITP pensionsplanen, eller om det är något som förändras i regelverket, eller om det sker en uttagning ur regelverket av RR 29 eller IAS 19. Även PTK anser att URA42 kommer att vara en permanent lösning så länge som Alecta har nuvarande administration av ITP. Flertalet av experterna anser att lösningen enligt URA 42 kommer att bli en permanent lösning eftersom Alecta förmodligen inte kommer att kunna lämna uppgifter som gör att redovisning kan ske som en förmånsbestämd plan. Detta beror inte på Alecta, utan på konstruktionen av ITP-planen som är försäkrad hos Alecta. För och nackdelar med att förvalta pensionsförpliktelserna själv jämfört med förvaltning hos Alecta, är både en riskfråga och en finansieringsfråga. Vid egen förvaltning står företaget själv för risken. Ur ett redovisningsmässigt perspektiv är det uppenbart att avgiftsbestämda pensionsplaner är lättare att redovisa än förmånsbestämda pensionsplaner, som är betydligt mer komplicerad att redovisa. Det största problemet med redovisning av förmånsbestämda planer är att det krävs ett stort antal beräkningsmässiga antaganden, vilka är både tidskrävande och kostnadskrävande. Trenden går idag mot avgiftsbestämda pensionsplaner. Företagen säger att det inte har medfört några förändringar i företagets eget kapital eller resultat i och med införandet av URA42. Det är enbart premien som betalats in till Alecta under året som påverkat resultatet som en kostnad, men detta är inte en följd av införandet av URA42 utan detta har redovisats på samma vis i tidigare års resultaträkning.

6. Slutdiskussion

I detta kapitel avses det att empiriskt besvara forskningsfrågan i uppsatsen samt att redogöra för det teoretiska bidrag som givits. Vidare kommer reflektioner över studiens slutsatser att ges. Kapitlet avslutas med förslag till fortsatt forskning.

6.1 Forskningsfrågan besvaras

Här besvaras forskningsfrågan, hur företagens redovisning påverkas efter Akutgruppens uttalanden URA42 och URA45 och kommer företagen att välja andra pensionslösningar än förmånsbestämda?

Pensionsåtaganden redovisas som antingen avgiftsbestämda eller förmånsbestämda. Vid avgiftsbestämda planer innebär det att det inte redovisas någon skuld i balansräkningen utan istället redovisas de löpande premiebetalningarna som en kostnad då de betalas. Vid förmånsbestämda planer redovisas pensionsplanerna som en nettoskuld i balansräkningen och en nettokostnad i resultaträkningen. Både skulden och kostnaden beräknas enligt aktuariella antaganden. Det har framkommit att företagens redovisning påverkas av införandet av RR 29/IAS 19. Påverkan på företagens redovisning sker mot ingående eget kapital i balansräkningen det år som RR 29/IAS 19 införs och är en följd av byte av redovisningsprincip. Eget kapital påverkas antingen positivt eller negativt. Vilken effekt det blir beror på hur varje enskilt företag beräknat sina förmånsbestämda pensioner innan införandet. Det har i samtliga företags årsredovisningar framkommit att det inte skett någon förändring i företagens resultat på grund av införandet av IAS19/RR29.

Däremot berörs inte redovisningen i företagen av införandet av URA42/URA45 då de flesta företag, redan innan uttalandet kom, redovisat sina pensionsförsäkringar i Alecta som avgiftsbestämda. Enda undantaget som framkommit är SAS. SAS redovisar inte sina pensionsåtaganden i Alecta som avgiftsbestämda utan de redovisar istället de som förmånsbestämda tack vare deras avtal med Alecta.

Då det framkommit att det inte är på grund av att Alecta inte kan räkna ut pensionsåtagandena utan att det är den tekniska lösningen på ITP-planen som gjort att det inte går att göra riktiga beräkningar för att kunna redovisa pensionsförsäkringen som förmånsbestämd. Detta medför förmodligen att URA42

kommer vara permanent så länge som, ITP-pensioner har den tekniska lösningen som de har idag, regelverket inte ändras eller att ITP ej ska regleras enligt punkt 29 i RR29, enligt pensionsexperterna.

En tendens är att företagen går mot avgiftsbestämda pensionsplaner istället för förmånsbestämda planer. Anledningen är att företagen inte vill stå med risken samt i redovisningssynpunkt är det enklare att redovisa de avgiftsbestämda planerna då det endast är premien som betalas in som bokförs som en kostnad i redovisningen. Vidare behöver företagen inte förvalta pensionspengarna för att uppnå det förmånsbestämda beloppet i framtiden. Det har i de empiriska undersökningarna inte framkommit något som tyder på att företagen i allt större utsträckning väljer Alecta som förvaltare av pensionsåtagandena. Företagens resurser räcker inte till för att förvalta förmånsbestämda pensionsplaner. Andelen av de noterade företagens pensioner som är förvaltade i Alecta är förhållandevis små i förhållande till Alectas totala förvaltade kapital, enligt Mikael på Alecta.

Forskningsfrågan innefattar hur företagens redovisning påverkas efter Akutgruppens uttalanden. Företagens redovisning påverkas i sin tur av redovisningsprinciperna. Ekonomiska konsekvenser kan döljas med hjälp av principer. Val av redovisningsprincip hänger ihop med vilka ekonomiska konsekvenser respektive princip får för företagen.¹²¹ Eftersom det saknas en tillförlitlig metod att räkna ut värdet på de förmånsbestämda pensionsplanerna efterlevs inte tillförlitlighetsprincipen och kravet på felfri information kan inte efterlevas. Vid redovisning av förmånsbestämda pensionsplaner krävs aktuariella antaganden och de vinster och förluster som uppstår kan fördelas över flera perioder, vilket strider mot matchningsprincipen. Avgiftsbestämda pensionsplaner redovisas till verkligt värde och i den period de uppstår, matchningsprincipen tillämpas därmed. Försiktighetsprincipen, som kan skapa dolda värden i företagen, har varit den dominerande i Sverige men får numera ofta stå tillbaka för matchningsprincipen. Om alla företag redovisar enligt akutgruppens uttalanden URA42 och URA45 medför det att jämförbarheten inte äventyras, vilket innebär att jämförbarhetsprincipen efterlevs.

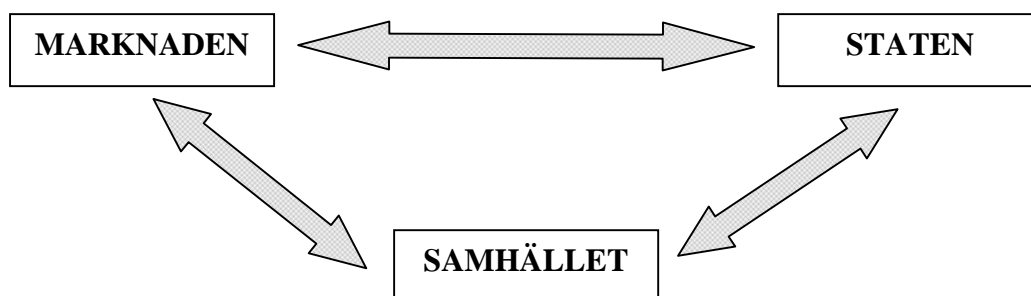
6.2 Studiens teoretiska bidrag

Den empiriska undersökningen visar att det finns ett teoretiskt bidrag i uppsatsen. Efter Kreugerkraschen på 1930-talet uppstod kampen mellan staten, marknaden och samhället. Staten hade makten över normbildningen men med den starkare kapitalmarknaden som växte fram ökade marknaden makt. Revisorskåren har med tiden fått en allt större roll och agerar som en medlare mellan staten och marknaden. Revisorskåren bidrar också till interaktionen mellan staten och

¹²¹ Artsberg Kristina, *Redovisningsteori, -policy och praxis*, (2003) s. 425

marknaden genom att revisorerna arbetar i marknadens intressen samtidigt som revisorernas auktorisation kontrolleras genom staten och därmed är revisorskåren ingen neutral grupp.

Med inträdet i EU följde en anpassning av redovisningsreglerna för hela unionen. För Sveriges del innebär det att staten fått anpassa delar av reglerna efter IAS. Efter finansiella kriser, såsom Enronskandalen, uppstår ett ökat behov av regleringar eftersom förtroendet för marknaden minskar. Det är inte enbart efter inträffade finansiella kriser utan även i förebyggande syfte som staten går in och reglerar. Den internationella finansmarknaden präglas av oro för flera av storbolagens pensionskulder och ett ökat behov av ett enhetligt sätt att redovisa har uppstått. Detta leder till att det krävs bättre regleringar av företagens pensionsredovisningar. När marknaden gör fel eller försöker dölja uppgifter, måste staten gripa in och styra upp genom att skapa fler lagar och regler inom redovisningen. Staten har gått in och reglerat med RR29 och med hjälp av uttalandet URA42 endast lämnat en tillfällig lösning. Därmed har staten överlåtit till marknaden att finna en lösning på problemet med redovisning av förmånsbestämda pensionsplaner i Alecta. Som framkommit från empirin kan problemet ha tre möjliga lösningar, ändring av konstruktionen på ITP-planen, ändring av regelverket eller ett uttag av försäkringstryggande ITP från regelverket. Detta visar på att det ständigt pågår en interaktion mellan de olika maktinstitutionerna i modellen och att makten hela tiden rör sig mellan dessa (se figur 4).

Figur 4: Interaktion mellan de olika maktinstitutionerna på marknaden. En utveckling av figur 2.

När staten havererar skjuts fler lösningar över på marknaden och det får konsekvenser på redovisningen. Med en framträdande kapitalmarknad ges en intressantare redovisning. Med en för stark reglering av redovisningen redovisar företagen enbart för redovisningens skull. Det finns vissa svårigheter för staten att hitta en medelväg där regleringar och lagar inte är för hårda. En för hård reglering från staten kan leda till hämmande av företagens kreativitet och utveckling. Samtidigt får inte heller lagar vara för milda då detta kan innebära att företagen undanhåller information eller redovisar felaktig information. Sten Jönsson, bland andra, fokuserar i sin artikel på att det är de som har makten över kapitalet, som styr hur redovisningen utvecklas. Som framkommit har staten i perioder tappat

allt större del av kontrollen över kapitalet, och en mer marknadsorienterad redovisning med marknadsvärdering har tagit över. Sannolikt kommer utvecklingen av redovisningen även fortsättningsvis att skifta mellan maktinstitutionerna.¹²²

6.3 Reflektion över studiens slutsatser

I efterhand har upptäckten gjorts att kontakt med experter på pensioner och redovisningsansvariga på företag borde ha skett i ett tidigare skede, för att få till ett större empiriskt material. Samtidigt är det svårt att ställa frågor på ett område där intervjuarna i inledningsskedet har begränsade kunskaper. Avsikten i uppsatsens andra undersökning var att genomföra personliga intervjuer. Ett problem var att de flesta respondenterna arbetar i Stockholm, vilket gjorde att personliga intervjuer inte var möjligt att genomföra, och insåg då att fokus fick ske på att få till telefonintervjuer istället. Efter en första kontakt med respondenterna på telefon påtalade de flesta av dem att de inte hade tid för personliga intervjuer utan ville svara på våra frågor via e-mail. Detta har begränsat möjligheterna att ställa följdfrågor och gjort att vissa av svaren, som lämnats, inte motsvarar frågeställningen exakt. Undersökning är för liten för att kunna generalisera, men då alla respondenter svarat väldigt likvärdigt bör tillförlitligheten i undersökningen dock vara god. Under uppsatsskrivandet har en ökad förståelse för sambandet mellan staten och marknaden vad gäller regleringar uppnåtts.

6.4 Förslag till fortsatt forskning

Arbetet med denna uppsats har väckt olika tankar kring ämnesområdet. En större empirisk forskning hade varit intressant att utföra för att undersöka hur införandet av RR29 påverkat företagen. Om skillnader finns mellan företagen hade det varit intressant att se om de beror på bransch, storlek, omsättning med mera. Vid en större empirisk forskning hade det även varit intressant att intervjua en representant från Redovisningsrådet eller IASB för att få information om framtida regleringar inom området. Redovisningsmässigt är det uppenbart att avgiftsbestämda pensionsplaner är lättare att redovisa än förmånsbestämda pensionsplaner. Det största problemet med redovisning av förmånsbestämda planer är att det krävs ett stort antal beräkningsmässiga antaganden, vilka är både tidskrävande och kostnadskrävande. Företagens resurser räcker inte till för att förvalta förmånsbestämda pensionsplaner själva och risken vid förmånsbestämda pensionsplaner ligger hos företagen. Arbetsmarknaden är nu mer turbulent och

¹²² Resonemanget är lånat från Sten Jönsson, Puxty et. al. och Willmott et. al., som de hämtat från Streeck och Schmitter.

arbetskraften är mer rörlig mellan olika företag. Enligt en redovisningsexpert går trenden idag mot avgiftsbestämda pensionsplaner. Är det verkligen så? En framtida studie hade varit intressant för att se om det verkligen är så att företagen väljer avgiftsbestämda pensionsplaner istället för förmånsbestämda och i så fall varför.

Källförteckning

Litteratur

AAA, The American Accounting Association, Committee on Concepts and Standards for External Financial Reports, *Statement on Accounting Theory and Theory Acceptance* (Sarasota, FL: AAA, 1977).

Akhmedova Julia, Broberg Anna, Derelöv Frida, *Implementeringen av de nya pensionsredovisningsreglerna, RR29/IAS19-en empirisk undersökning*, Kandidatuppsats, Lund, (2004)

Andersen Ib, *Den uppenbara verkligheten – Val av samhällsvetenskaplig metod*, Studentlitteratur, Lund, 1998

Artsberg Kristina, *Redovisningsteori –policy och –praxis*, Liber Ekonomi, Malmö, 2003

Bjurwill Christer, *Fenomenologi*, Studentlitteratur, Lund, 1995

Bryman Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, Liber Ekonomi, Trelleborg, 2002

Danielsson Anna, Larsson Caroline, *Redovisning av pensioner med anledning av RR 29 – en analys mellan Sverige och USA*, Kandidatuppsats, Lund, (2004)

FARs Samlingsvolym 2005 del 1, Far Förlag, Stockholm, 2005

Hendriksen Eldon S, van Breda Michael F, *Accounting Theory*, Irwin, USA, 5:e upplagan, 1992

Jacobsen Dag Ingvar, *Om metodval i företagsekonomi och andra samhällsvetenskapliga ämnen*, Studentlitteratur, Lund, 2002

Jönsson Lundmark Birgitta, *Pensionsavsättningar från resultatmättnings- och finansieringssynpunkt*, BAS ek, Göteborg, 1976

Lönnerblad Mats, *Från bankkras till börskras*, Bankrättsföreningen Stockholm, ScandBook, Falun, 2003

Nilsson Pia, *RÄCKER PENSIONEN? - en bok om dagens och framtidens pensioner*, Sellin Partner Bok och Idé AB, 1994

Nilsson Stellan, *Redovisningens normer och normbildare*, Studentlitteratur, Lund, 2:a upplagan, 2002

Rienecker Lotte, Stray Jørgensen Peter, *Att skriva en bra uppsats*, Liber, Malmö, 2002

Riahi-Belkaoui Ahmed, *Accounting Theory*, Thomson Learning, London, 5:e upplagan, 2004

Smith Dag, *Redovisningens Språk*, Studentlitteratur, Lund, 2:a upplagan, 2000

Öhrlings PricewaterhouseCoopers, *Hur redovisas pensioner? Nya tag med RR29/IAS 19*, Stockholm, 2003

Publicerade artiklar

Edlund Carina, Jorma Kyrö, Nyheter inför bokslutet 2003, Balans nr 11, 2003, s. 34

Janzon, Claes, "Hög tid att förbereda anpassningen till RR 29", Balans nr 4, 2003, s.12.

Jönsson, Sten, "Role Making for Accounting While The Stat Is Watching", Accounting, Organizations and Society, vol. 16, No. 5/6, pp.521-546, 1991. Great Britain

Puxty A.G., Willmott Hugh C., Lowe Tony, Cooper David J., " Modes of regulation in advanced cpitalism: Locating accountancy in four countries", Accounting, Organizations and society, vol.12, No. 3, pp.273-291, 1987. Great Britain

Rundfelt Rolf, "Finns det något samband...," Far och flyg, Balans nr2, 2005

Willmott, H. C., Puxty, A. G., Robson, K., Cooper, D. J., & Lowe, T., "Regulation of Accountancy and Accountants: A Comparative Analysis of Accounting for Research and Development in Four Advanced Capitalist Countries", Accounting, Auditing and Accountability Journal, Vol. 5, No. 2, 1992, pp. 32-56.

Finansiella Rapporter

Axfoods Årsredovisning, 2004, 2005-04-29
www.axfood.se

Ericssons Årsredovisning, 2004, 2005-04-29
http://www.ericsson.com/se/investerare/finansiella_rapporter/index.shtml

Gambros Årsredovisning, 2004, 2005-04-29
<http://www.gambro.com/IRpage.asp?id=3501>

Holmens Årsredovisning, 2004, 2005-04-29
www.holmen.se

H&M Årsredovisning, 2004, 2005-04-29
<http://www.hm.com/se/hm/finance/news.jsp>

NCCs Årsredovisning, 2004, 2005-04-29
http://www.ncc.info/templates/GenericPage_4096.aspx

SAS Årsredovisning, 2004, 2005-04-29
<http://www.sasgroup.net/SASGroup/>

Scantias Årsredovisning, 2004, 2005-04-29
www.scania.com/ir/Reports/annual.asp

Trelleborg, 2004, 2005-04-29
<http://www.trelleborg.com/>

Respondenter

Pensionsexperter

Alecta, Mikael Pettersson, telefonintervju 2005-05-11
Ernst & Young, Mikael Kahn, telefonintervju 2005-05-18
Kpmg, Gustav Nygren, svarat via e-mail 2005-05-06
Kpmg, Åke Näsman, svarat via e-mail 2005-05-09
PTK, Respondent vill behandlas konfidentiellt, svarat via e-mail 2005-05-13

Företag

NCC, Hans Börjesson, koncernredovisningschef, svarat via e-mail 2005-05-10
Gambro, Fredrik Larsson, koncernredovisningschef, svarat via e-mail 2005-05-12
Ericsson, Susanne Andersson, Investor Relations, svarat via e-mail 2005-05-12
Trelleborg, Gertrud Andersson, svarat via e-mail 2005-05-13

Elektroniska källor

www.infovoice.se/fou/bok/kvalmet/10000009.htm 2005-04-10

www.regeringen.se/content/1/c6/02/65/38/436/fc0f9.pdf SOU 2003:71 s. 54,
2005-04-18

www.redovisningsradet.se/forening-syfte.html 2005-04-13

www.redovisningsradet.se/panel-verksam.html, 2005-04-13

www.redovisningsradet.se/rede-verksam.html, 2005-04-13

www.forsakringskassan.se/privatpers/pensionar/pensionssys/ 2005-04-13

www.spp.se/privat/om_din_pension/sa_fungerar_din_pension/tjanstepension/tjans_tepension.asp, 2005-04-15

[www.pri.se PRI_handbok.pdf](http://www.pri.se/PRI_handbok.pdf), sid 16, från 2005-04-15

www.pri.se/pri/priweb.nsf?opendatabase 2005-04-15

www.alecta.se/Web/INTERNET/Alectase.nsf/docs/MeromAlecta_Vadvigor_Vadvigor_Vartuppdrag_Vartuppdrag 2005-04-15

www.alecta.se/WEB/INTERNET/alectase.nsf/docs/MeromAlecta_Vadvigor_Vadvigor_Varhistoria_Varhistoria 2005-04-15

PMR Consulting, konsulter med aktuariell kompetens inom ex. pensioner.
www.pmr.se/PMR%20IAS19.pdf 2005-04-25

www.pwcglobal.com/se/swe/ins-sol/spec-int/ias/artikel_pension.html

www.deloitte.com/dtt/section_node/0%2C1042%2Csid%25253D32821%2C00.html

Bilaga 1 – Intervjufrågor till Experter

Frågor till experter

1. Hur redovisade företagen pensionsplanerna i Alecta innan URA42?
2. Tror du lösningen enligt URA 42 kommer att bli permanent? Varför?
3. Vilka effekter tror du URA 42 medför för företagen?
4. Vilka effekter får de olika sätten att redovisa på, för företagets resultat/eget kapital?
5. Om företaget inte ”kan” redovisa som avgiftsbestämda enligt URA 42 p.g.a. resultatskäl, vad ska företaget göra då? Vad innebär det?
6. Vilka för- respektive nackdelar finns det med att själv förvalta sina pensionsförpliktelser jämfört med att låta Alecta förvalta dem?
7. Vilka egna åsikter har du om avgiftsbestämda planer?
8. Skiljer sig dina åsikter från andra experters åsikter om avgiftsbestämda? På vilket sätt?
9. Vilka egna åsikter har du om förmånsbestämda planer?
10. Skiljer sig dina åsikter från andra experters åsikter om förmånsbestämda? På vilket sätt?
11. Vad ser ni du som det största problemet med redovisningen av förmånsbestämda planer?
12. Hur tycker du förmånsbestämda planer ska/bör redovisas?
13. Hur tror du framtiden ser ut vad gäller redovisningen av pensionsplaner?
14. Finns det något ytterligare du vill tillägga?
15. Kan du namnge någon ytterligare person som är lämplig att intervjua?
16. Är det okej om vi återkommer med eventuella kompletterande frågor?

Vi är tacksamma för all övrig relevant information som Ni kan delge oss.

Bilaga 2 - Intervjufrågor

Frågor till företagen

1. På vilket sätt redovisade Ert företag pensionsplanerna i Alecta innan URA42?
2. Vilka effekter tror du URA 42 medfört för Ert företags resultat/eget kapital?
3. Kommer Ert företag att i större utsträckning välja förmånsbestämda pensioner i Alecta på grund av den nya redovisningen av pensioner? Varför/ varför inte?
4. Kommer Ert företag att gå från förmånsbestämda till avgiftsbestämda pensioner till följd av de nya reglerna om redovisningen av förmånsbestämda pensioner i Alecta?
5. Kommer Ert företag att välja andra pensionslösningar än Alectas förmånsbestämda?
6. Vilka för- respektive nackdelar finns det med att själv förvalta sina pensionsförpliktelser jämfört med att låta Alecta förvalta dem?
7. Är det okej om vi återkommer med eventuella kompletterande frågor?

Vi är tacksamma för all övrig relevant information som Ni kan delge oss.

Frågor till Alecta

1. Kan ni i dag räkna ut värdet på företagets andelar, så pensionerna kan redovisas som förmånsbestämda?
2. Om inte kommer ni att kunna det och i så fall när?
3. Anser ni att URA 42 är en tillfällig lösning eller kommer den att bli permanent?
4. Hur uppskattar ni att URA 42 har/kommer att påverka försäkringar i Alecta?
5. Kan ni ge exempel på noterade företag som har ITP-försäkringar i Alecta?
6. Hur tror ni förmånsbestämda pensioner redovisas i framtiden?

Får vi lov att återkomma för eventuell komplettering av frågorna?

Vi är tacksamma för all övrig relevant information som Ni kan delge oss.